

Epe toekomstbestendiger

Analyse van de gemeente Epe op het gebied van ambities en kansen voor landschap, natuur, landbouw, water, recreatie, economie en cultuurhistorie

Colofon

Opdrachtgever

Stichting Het Geldersch Landschap & Kasteelen

Begeleiding: Mevr. Drs M. Visscher: m.visscher@glk.nl

Hoge school

Hogeschool Van Hall Larenstein

Begeleiding: Dhr. Dr. Ir. A. Olsthoorn: ad.olsthoorn@wur.nl

Opdrachtnemers

Ab van Dijk: a.vandijk@wur.nl

Frank Kroezen: f.kroezen@wur.nl

Juni 2013

Foto's voorblad

A.G. van Dijk



Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerrapport van Frank Kroezen en Ab van Dijk. Met veel plezier kijken we terug op de afstudeerperiode. We hebben de gemeente Epe beter en anders leren kennen. We zijn allebei werkzaam bij Geldersch Landschap & Kasteelen onder andere in de gemeente Epe. Door toedoen van dit afstudeerproject zijn we in de gelegenheid geweest om de hele gemeente onder de loep te nemen en zijn we op plekken gekomen waar we tot nu toe nog niet waren geweest. Het heeft ons positief verrast hoe groot de diversiteit aan landschappen is, die de gemeente herbergt.

Graag willen we van de gelegenheid gebruik maken om onze begeleiders te bedanken. We hebben tijdens de overleggen met M. Visscher (GLK) en A. Olsthoorn (Van Hall Larenstein) goede en opbouwende feedback gekregen die we als zeer waardevol en leerzaam hebben ervaren. Ook willen we de geïnterviewde partijen bedanken, waarvoor vele kilometers zijn gereden.

Door de formulering van de opdracht hebben we het gebied vanuit een hele andere invalshoek benaderd. Waar we normaal bezig zijn met beheer en ontwikkeling van één specifiek gebied, hebben we nu de hele gemeente op meerdere vlakken bekeken.

We wensen u veel leesplezier met dit rapport en hopen met dit onderzoek een bijdrage te kunnen leveren aan gebiedsprocessen in de toekomst.

Frank Kroezen en Ab van Dijk

4 Juni 2013

Samenvatting

Dit rapport is gemaakt voor Geldersch Landschap & Kasteelen (GLK) in het kader van de opleiding Natuur en Landschapstechniek aan de Hogeschool Van Hall Larenstein. Voor de stichting is de volgende hoofdvraag onderzocht:

“Welke kansen liggen er binnen het grondgebied van de gemeente Epe om de natuurwaarden, landschappelijke waarden en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten?”

Aan de hand van deelvragen zijn de kenmerken van het gebied beschreven en is het beleid geanalyseerd. Hieruit is gebleken dat het een zeer bijzonder gebied is. Door een langgerekte overgang van de Veluwe naar het Rivierengebied van de IJssel, is een grote diversiteit aan landschapstypen ontstaan. Door vroege bewoning en menselijke activiteiten zijn deze landschapstypen maar ook andere sporen uit het verleden rijkelijk aanwezig. De diversiteit zorgt nu voor een grote aantrekkingskracht op recreanten en toeristen. Deze en de agrarische sector zijn grote economische pijlers binnen de gemeente.

Doordat vanuit het reconstructiebeleid extensivering en verweving van de landbouw wordt voorgestaan, zijn er vooral in het westelijk deel van de gemeente kansen voor een duurzame versterking van natuur, landschap en cultuurhistorie. In dit gebied kunnen functies als natuur, landschap en recreatie met elkaar verweven worden. Door in te zetten op deze duurzame versterking, kan invulling worden gegeven aan de beleidsdoelstellingen. Daarnaast zullen deze maatregelen ook een positieve bijdrage leveren aan recreatieve, verbrede landbouwkundige en andere economische activiteiten.

Op het gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie, landbouw en andere economische activiteiten worden doelen gesteld. Er is gebleken dat meerdere belangengroepen in de gemeente Epe ambities hebben die op themaniveau aansluiten bij de gestelde doelen. De belangengroepen; het Emsterbelang, Veluws Bureau voor Toerisme, de Bekenstichting, GLK en Kroondomein het Loo zien kansen voor een duurzame versterking van landschap, natuur en cultuurhistorie. Dit geldt eveneens voor beleidsmakers van waterschap en gemeente.

Om de ambities van de belangengroepen samen met de gestelde doelen tot uitvoering te kunnen brengen, wordt het aanstellen van een ‘gebiedsregisseur’ van toegevoegde waarde geacht. Het is in de ogen van de belangengroepen van belang dat een gebiedsregisseur als ‘trekkersrol’ wordt ingevuld. Een dergelijke rol wordt binnen de gemeente Epe door GLK geambieerd. Om deze belangengroepen bij elkaar te brengen en te houden worden in dit rapport aanbevelingen gedaan aan GLK.

Om een ‘trekkersrol’ succesvol in te kunnen vullen zijn nodig; mandaat van de provincie, middelen voor realisatie, bekwame gebiedsregisseur/projectleider, helder geformuleerde kaders zonder blauwdruk en bestuurlijk en ambtelijk draagvlak. Daarnaast is draagvlak onder direct betrokkenen ook van groot belang.

Een aantal ambities en inzichten worden door de belangengroepen gedeeld waardoor er kansen liggen binnen de gemeente Epe. Geadviseerd wordt in te zetten op een aantal deelprojecten waarin de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden duurzaam worden versterkt.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
2. Methodiek	6
3. Gebiedskenmerken	7
3.1 Natuur en landschap.....	7
3.2 Cultuurhistorie.....	8
3.3 Water	8
3.4 Economie	9
3.5 Recreatie.....	10
3.6 Demografische ontwikkeling.....	10
3.7 Landbouw.....	12
3.8 Deelconclusies.....	13
4. Beleid	14
4.1 Natuur & Landschap	14
4.2 Landbouw.....	16
4.3 Water	19
4.4 Toerisme en recreatie	21
4.5 Cultuurhistorie en archeologie	22
4.6 Deelconclusies.....	24
5. Interviews	25
5.1 Gebiedsregisseur of Projectleider	25
5.2 Beleidsmakers overheidsinstanties	26
5.3 Belanghebbende & direct betrokkenen.....	27
5.4 Terugkijk Stappen in de Toekomst	28
5.5 Deelconclusie	28
6. Gebiedsproces & participatie	30
6.1 Regierol en randvoorwaarden.....	30
6.2 Participatie	31
6.3 Deelconclusie	32
7. Kansanalyse	33
7.1 Discussie.....	35
8. Conclusies & aanbevelingen	36
8.1 Conclusie deelvragen.....	36
8.2 Conclusie hoofdvraag.....	37
8.3 Aanbevelingen voor een regieproces/rol.....	37
8.4 Mogelijke deelprojecten	37
Bronnen	39
Bijlage I: Participatiemodel naar Buhr en Rutten 2005	40
Bijlage II: SWOT lijsten	42
Bijlage III: Profielschets project/procesleider	43

Kaartbijlage I: Natuurbeleid gemeente Epe	44
Kaartbijlage II: Reconstructiebeleid gemeente Epe	45
Kaartbijlage III: Gevoelige gebieden Wet Ammoniak en Veehouderij gemeente Epe.....	46
Kaartbijlage IV: Cultuurhistorische en archeologische waarden kaart gemeente Epe	47

1. Inleiding

In het kader van de HBO opleiding Bos en Natuurbeheer aan de hogeschool van Hall Larenstein is een afstudeeropdracht gezocht en overeengekomen met Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen (hierna GLK). GLK wil verkennen of binnen de gemeente Epe een regierol vervuld kan worden met als doel de kwaliteiten op het gebied van landschap, natuur, landbouw, water, recreatie, economie en cultuurhistorie te versterken. Deze afstudeeropdracht is een verkenning of een regieproces van toegevoegde waarde kan zijn in de gemeente Epe. Tevens worden diverse aanbevelingen gedaan aan GLK als eventuele regisseur en zijn worden enkele deelprojecten beschreven.

1.1 Aanleiding

Geldersch Landschap & Kasteelen vindt dat natuur en cultuur niet los van elkaar gezien kan worden. Daarbij heeft zij bij het beheer twee heldere uitgangspunten:

1. Landschap wordt beheerd en herstelt inclusief de biodiversiteit die daarbij hoort.
2. Landhuizen worden zoveel mogelijk met hun omgeving herenigd.

Door deze geïntegreerde beheerwijze van huis, tuin, landschap en natuur wordt de Gelderse omgeving een stukje fraaier.

In aansluiting op deze heldere uitgangspunten heeft GLK in de periode 2007-2013 invulling gegeven aan de inrichting van de EHS en de realisatie van Natura 2000 doelen binnen de provincie Gelderland. Daarnaast zijn veel maatregelen genomen om cultuurhistorische waarden en de recreatieve belevingsmogelijkheden in verschillende delen van de provincie Gelderland te herstellen en/of te versterken. Deze genomen en nog te nemen maatregelen vloeien voort uit Het ILG contract dat in 2007 is gesloten met de Provincie Gelderland en eind 2013 afloopt.

Met het aflopen van dit ILG contract heeft de provincie Gelderland GLK uitgedaagd om vanaf 2014 een regierol in de provincie op zich te nemen. GLK wil deze rol invullen binnen de gemeente Epe.

De inhoudelijke potenties de relatief goede grondpositie en de kansen die GLK ziet binnen de gemeente Epe op het gebied van landschap, natuur, landbouw, water, recreatie, economie en cultuurhistorie zijn de reden om in dit gebied een regierol te willen invullen.

In het kader van het bovenstaande is door GLK voor deze opdracht de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

“Welke kansen zijn er binnen het grondgebied van de gemeente Epe om natuur-, landschappelijke-, en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten?”

Daarnaast is het van belang om te onderzoeken of een regierol uitkomst kan bieden om de eventuele kansen te verzilveren.

2. Methodiek

Om na te gaan welke kansen er zijn en of een regierol een bijdrage kan leveren in het verzilveren daarvan, is de onderzoeksvraag opgedeeld in deelvragen. Deze deelvragen worden in drie fasen beantwoord.

Fase 1; Bureauonderzoek

Deelvragen:

1. Welke ambities zijn er op basis van (inter)nationaal, regionaal en lokaal beleid?
2. Wat zijn de huidige kenmerken op het gebied van:
 - a) Natuur en landschap
 - b) Cultuurhistorie
 - c) Water
 - d) Economie
 - e) Landbouw
 - f) Recreatie
 - g) Demografische ontwikkeling

Fase 2; Inventarisatie

Deelvragen:

3. Wat zijn in de huidige situatie de economische dragers van het gebied?
4. Welke belangengroepen zijn er en welke wensen leven er bij de belangengroepen, is realisering van deze wensen in hun samenhang mogelijk, welke knelpunten doen zich daarbij voor en in hoeverre kan realisering een bijdrage leveren aan de duurzame versterking van het gebied?

Fase 3; Conclusies

Deelvragen:

5. Wat zijn de kansen en knelpunten voor samenwerking tussen actoren?
6. Kan GLK zelf een regierol op zich nemen met draagvlak onder de actoren?
7. Kunnen aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van deelprojecten en zo ja welke?

In fase 1 zullen beleidsdocumenten van diverse overheden en literatuur worden geraadpleegd. De kenmerken van het gebied en beleidsdoelen ten aanzien van de verschillende thema's zullen gebiedsspecifiek en kort en bondig worden beschreven.

In fase 2 wordt gebruik gemaakt van statistisch gegevens die via internet worden geraadpleegd. Op basis van een onderverdeling in partijen die van belang zijn voor een regierol zullen interviews worden gehouden. Door middel van deze interviews worden kansen en mogelijk ook bedreigingen inzichtelijk.

In fase 3 zullen de uitkomsten uit de interviews duidelijk maken welke (on)mogelijkheden er zijn voor samenwerking tussen actoren/belangengroepen. Vervolgens wordt stilgestaan bij de regierol en op welke wijze deze kan/moet worden ingestoken. De gegevens uit de drie verschillende fasen van het onderzoek zullen ertoe leiden dat aanbevelingen kunnen worden gedaan ten aanzien van deelprojecten.

3. Gebiedskenmerken

Het grondgebied van de gemeente Epe kenmerkt zich door een grote afwisseling. Om de grote diversiteit kenbaar te maken wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de kenmerken en ontwikkelingen van het landelijk gebied binnen de gemeente Epe.

3.1 Natuur en landschap

De gemeente Epe bevindt zich in een stuwwallenlandschap dat in het pleistoceen is gevormd onder druk van landijs en smeltwater (Nieuwe Gracht, 2010). Later heeft ook de wind invloed gehad in de vorm van duinvorming op stuwwallen. De IJssel heeft veel later weer gezorgd voor het ontstaan van de oeverwallen in de uiterwaarden.

De bodemopbouw in het gebied varieert van hoge droge zandgronden op de stuwwal, tot lemig zand rond de beken, en kleiige gronden nabij de IJssel. Op de stuwwal bevinden zich podzolgronden, welke zijn opgebouwd uit fijn tot grof arm zand. Tussen de stuwwal en de IJssel zijn beekerdgronden, veengronden en enkeerdgronden te vinden. De enkeerdgronden zijn opgehoogd en in gebruik als landbouwgrond. Bij de IJssel zijn rijkere polder- en ooivaaggronden te vinden. Deze verschillen zijn ook in het bodemgebruik goed te zien. Het hoogteverschil van oost naar west is groot, van 80 m + NAP op de Veluwe tot 2,5 M + NAP nabij de IJssel (Pouderoyen compagnons, 2007).

Op landschapsniveau herbergt de gemeente Epe een grote diversiteit aan landschapstypen. Op hoofdlijnen zijn deze landschapstypen te onderscheiden in: het Midden-Nederlandse zandgebied (deel van de Veluwe) en het rivierengebied (nabij de IJssel) (H.J.A. Berendsen, 2005).

De westzijde van de gemeente Epe wordt begrensd door de uitgestrekte bossen en heide van de Veluwe. Binnen de gemeentegrenzen komen wilde zwijnen, edelherten en reeën voor. De bossen bestaan voornamelijk uit droog en voedselarm Eikenberkenbos (Nieuwe Gracht, 2010). Aan de flanken van de Veluwe is het lager, en treedt op veel plaatsen kwalitatief goed grondwater uit aan de oppervlakte. Hierdoor ontstaan omstandigheden waar bijzondere flora zich thuis voelt. Er komen in deze zone schraalgraslanden en veengebiedjes voor, die voor Nederlandse en Europese begrippen zeer waardevol zijn.

Er ontspringen in dit gebied verschillende, al dan niet gegraven, beken. Binnen het stroomgebied van deze beken komen eveneens waardevolle schraalgraslanden voor. De oude bouwlanden en beekdalen zijn onderdeel van dit landschapstype. Het gebied is voor een groot gedeelte in agrarisch gebruik. De verkaveling is grotendeels blokvormig en er zijn nog vele houtwallen, beekbegeleidende beplanting en bosjes bewaard gebleven. Deze elementen, maar ook erfbeplantingen en lanen zijn zeer waardevol voor veel soorten dieren. Nog verder naar het oosten zijn de uiterwaarden van de onderdeel van het rivierengebied. Dit landschapstype heeft een open structuur waarbij de uiterwaarden en oeverwallen in intensief agrarisch gebruik zijn. Zowel weilanden als bouwland met veelal maïsteelt bepalen het landschapsbeeld. In de nabijheid van de IJssel zijn de aanwezige erfbeplanting en vrijstaande bomen belangrijk voor diverse (trekkende) soorten fauna.

Kans

De bovenstaande beschrijving geeft goed weer dat de situering van de gemeente Epe al een kans op zich is. Er zijn kansen voor waardevolle natuur door de bodem (variatie) en de hydrologische omstandigheden en kansen voor recreatie door de waardevolle landschappelijke beleving.

Afbeelding 1: Wisselse veen; in 1995 is hier P verrijkte bovengrond afgegraven. Deze maatregelen en de standplaatsomstandigheden hebben ertoe geleid dat nu waardevolle vegetaties zijn ontwikkeld.

Foto: A. van Dijk



3.2 Cultuurhistorie

Aan de randen van de droge gronden van de Veluwe zijn al zeer vroeg mensen gaan leven en wonen. De oudste sporen van menselijke beschaving die zijn aangetroffen, dateren uit de prehistorie. Ten noordwesten van Vaassen zijn "Celtic fields" gevonden uit de IJzertijd (Pouderoyen compagnons, 2007). Deze "Celtic fields" werden gebruikt voor de akkerbouw.

Agrarische systemen uit het verleden hebben ervoor gezorgd dat het areaal bos toentertijd alsmäär kleiner werd. Bos werd ten gunste van heidevelden gekapt om heideplaggen te verkrijgen voor het zgn. "potstalsysteem". Op veel plekken werden de heidevelden zo intensief geplagd dat zandverstuivingen zijn ontstaan. Om naastgelegen akkers te beschermen tegen het overstuiven met zand van de zandverstuivingen, zijn houtwallen geplant. De houtwallen deden ook dienst als veekering. Bij de invoering van kunstmest rond 1870 werden deze zogenaamde "woeste gronden" geschikt voor landbouwkundig gebruik. Later werden de hooggelegen (droge) heidegronden beplant met naaldbout om verstuiving tegen te gaan.

Binnen de gemeentegrenzen van Epe bevinden zich 23 landgoederen (Pouderoyen compagnons, 2007). Aan de flank van de Veluwe zijn in het verleden veel landgoederen gesticht. Het kleinste landgoed is ongeveer 4 hectare groot, de grootste is maar liefst 3000 hectare groot.

Door de ligging op de flanken van de hoog gelegen Veluwe was stromend water aanwezig. Veelal werden deze stroompjes opgeleid tot beken (opgeleide beken). Het water van deze opgeleide beken werd gebruikt als energiebron voor koren-, papier- en kopermolens. In het laag gelegen gebied het "Vossenbroek" bij Vaassen stond een poldermolen. Deze molen werd gebruikt om water weg te malen en geschikt te maken voor landbouwactiviteiten. Een dergelijke molen is uniek voor deze streek. De goede waterkwaliteit maakte het ook mogelijk dat wasserijen werden gesticht aan de diverse beken en sprengen. Tegenwoordig is het bekenstelsel van vroeger nog grotendeels intact, wel zijn een aantal beken deels gekanaliseerd.

Kans

In relatie tot recreatie kan de rijke cultuurhistorie binnen de gemeente als kans worden gezien. Denk bijvoorbeeld aan een route die de verschillende molens aandoet.

3.3 Water

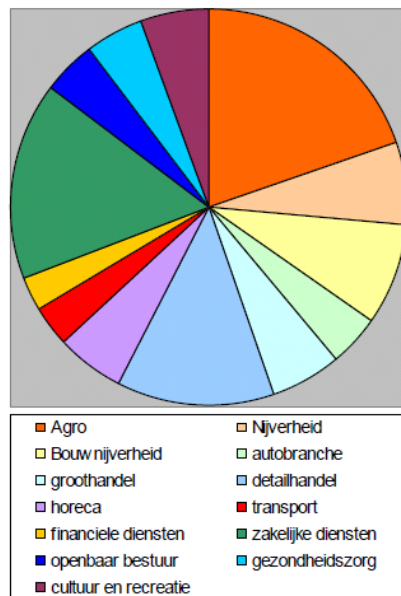
Het grondwatersysteem binnen de gemeente Epe bevindt zich tussen de Veluwe en de IJssel. Neerslag zijgt in op de Veluwe (hoge zandgronden), dekzandruggen en oeverwallen. Deze neerslag treedt in de vorm van kwel uit in de lager gelegen gebieden. De diepere kwel is afkomstig van de Veluwe en is gedurende lange tijd onderweg. De kwaliteit van dit water is dan ook bijzonder goed. De meer lokale kwel is afkomstig uit de dekzandruggen en de oeverwallen aan de oostkant van de gemeente Epe. Door het systeem, de terreinomstandigheden en de hoogteverschillen zijn de voorkomende grondwatertrappen (GWT) zeer divers. In het westelijke deel van de gemeente, op de stuwwal van de Veluwe, is een GWT VIII veel voorkomend. Hier is bodemwater altijd dieper dan 140 cm onder het maaiveld. In sommige gevallen komt wel hangwater voor door de aanwezigheid van storende lagen. Deze storende lagen bestaan dan vaak uit leem of klei. Aan de westzijde van het gebied, in het IJsseldal, is een GWT te vinden van II/III. Bij een dergelijke GWT is bodemwater op momenten minder dan 25 cm beneden het maaiveld te vinden (Stiboka, 1982).

De vele aanwezige beken en sprengbeken stromen van west naar oost door het gebied (Nieuwe Gracht, 2010). Ze zijn zeer belangrijk voor de afwatering en maken landbouwkundige activiteiten mogelijk. De meeste sprengbeken, zoals de Hartensche molenbeek, zijn tussen de 14de en de 19de eeuw gegraven om als aandrijving te dienen voor diverse watermolens. Het Apeldoorns Kanaal is gegraven in de 19de eeuw om het oostelijke deel van de Veluwe te kunnen ontsluiten. Ook de industrie van Apeldoorn heeft hierdoor een positieve impuls gekregen. Het kanaal wordt van water voorzien door diverse beken. Diverse weteringen wateren ook af in noordelijke richting. Hierdoor wordt de afwatering van het lager gelegen gebied in het oostelijk deel van de gemeente verzorgd. Deze weteringen zijn veelal vergraven natuurlijke stroompjes en maakten het mogelijk om dit gedeelte van het gebied te ontginnen. Bovenop en op de flanken van het Veluwe zijn door ondoordringbare lagen in de ondergrond vennen ontstaan. De vennen worden gevoed door regenwater en hebben hierdoor een zuur karakter.

3.4 Economie

Binnen de gemeente Epe bestaan in 2012 3094 gevestigde bedrijven (Pouderoyen compagnons, 2007). In figuur 1 is te zien welk aandeel door welke sector wordt ingenomen.

De agrarische sector in de gemeente Epe neemt 19 % van het totaal aan gevestigde bedrijven in beslag en is het grootst. De zakelijke dienstverlening komt met 16.2 % op de tweede plaats. Vergeleken met de gehele Provincie Gelderland, is de agrarische sector binnen de gemeente groot. Ook de horeca en het openbaar bestuur zijn in de gemeente Epe groter dan in de rest van Gelderland. Aan de andere kant zijn de sectoren cultuur, (dag)recreatie, groothandel, nijverheid en bouw nijverheid minder sterk vertegenwoordigd. Binnen de gemeentegrenzen liggen twee bedrijventerreinen. Dit zijn; Eekterveld te Vaassen en Kweekweg te Epe. De industrie is ook een belangrijke economische pijler binnen de gemeente Epe. Doordat deze sector nu niet bijdraagt aan een duurzame versterking van het gebied, wordt de industrie verder niet meegenomen in dit onderzoek.



Figuur 1: sectorale verdeling van gevestigde bedrijven in de gemeente Epe. Pouderoyen compagnons, 2007

De gemeente Epe als werkgever staat in de top 20 (Nieuwe Gracht, 2010). Hier komen instellingen in de gezondheidszorg en industriële bedrijven in voor. Een groot deel van de werkgelegenheid komt uit de dienstverlenende sector. Deze sector is in verhouding met het Gelderse gemiddelde vrij klein. De verschillende campings, bungalowparken, hotels en groepsaccommodaties zijn op toeristisch vlak een grote economische pijler binnen de gemeente.

Stedendriehoek

De gemeente Epe maakt deel uit van de Stedendriehoek, opgericht door Apeldoorn, Deventer en Zutphen. De Stedendriehoek zorgt voor samenwerking tussen de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Lochem, Voorst, Zutphen en Epe. Met de samenwerking wordt ingezet op een vitaal platteland en zijn de bereikbaarheid, economie, woningbouw en sociale voorzieningen belangrijke agendapunten. De samenwerking zorgt economisch gezien voor kansen voor de gemeente Epe. Dit komt doordat de economische visie van de stedendriehoek wordt gedragen door ondernemers, onderwijs en de overheid. Met deze visie wordt ingezet op arbeidsplaatsen, nieuwe bedrijven en innovatie.

Doel Cultuur en Landschap

Het programma Cultuur en Landschap richt zich op de ontwikkeling van het landelijk gebied, de verbinding van dit gebied met de bebouwingskernen, de ontwikkelingsgeschiedenis van de Stedendriehoek en de versterking van de (vrijtijds)economie.

Voorgenomen uitvoeringsproject

Apeldoorns Kanaal en Grift (totaal € 1.725.000)

De ontwikkelingsgeschiedenis en de structuurdragers worden zichtbaar en beleefbaar gemaakt. Daarnaast is de vrijetijdseconomie versterkt door:

- Aanleg fietsroute Grift (€ 325.000).
- Het maken van een verbinding in de Grift; 'Grift de Verbindende schakel' (€ 1.400.000).

Beoogde maatschappelijke effecten

- Versterken van economische en toeristische kracht door gebiedsidentiteit.
- Beleefbaar en zichtbaar hebben van de cultuurhistorie en de landschappelijke kwaliteit.
- Versterken kwaliteit leefomgeving door en voor bewoners.
- Versterken landschapskwaliteit in een veranderende agrarische productieomgeving.

Kader 1: De visie van de regio Stedendriehoek bevat ook duidelijke doelen voor natuur, landschap, cultuurhistorie en recreatie. Prioritair Programma Stad en Regio 2012-2015 (2017), Regiocontract Stedendriehoek.

Kans

Alhoewel de regio Stedendriehoek zich voornamelijk richt op een vitaal platteland door in te zetten op bereikbaarheid, economie, woningbouw, en sociale voorzieningen is ook cultuur en landschap een agendapunt. Het doel voor cultuur en landschap vanuit de stedendriehoek vormt een kans voor samenwerking bij een regierol en het duurzaam versterken van het gebied. Het heeft wel een lagere prioriteit dan economische agendapunten.

3.5 Recreatie

De recreatie- en toerismesector in de gemeente Epe kent een rijke historie (Epe natuurlijk anders, 2007). De sector is in de jaren uitgegroeid tot een belangrijke economische pijler voor de streek. Toerisme en recreatie zijn in de gemeente Epe direct gekoppeld aan de waardering van het aantrekkelijke karakteristieke landschap. De waardering van recreanten voor zowel de Veluwe, de verschillende landgoederen, de IJssel en het Apeldoorns kanaal is erg groot. Het grootste aandeel van de verblijfsrecreatie binnen de gemeente Epe heeft zich ontwikkeld rondom Wissel en Schaveren.

De gemeente Epe wordt jaarlijks bezocht door ca. 200.000 dagrecreanten. De bezoekers wordt binnen de gemeente een breed scala aan voorzieningen geboden. Met name Kasteel Cannenburch, het Veluws Streekmuseum, een forellenkwekerij, pannenkoekenrestaurant de Ossenstal en dierenpark "Wissel" zijn belangrijke trekkers voor dagrecreatie. Voor de bezoekers die meerdere dagen in de gemeente Epe willen verblijven bestaan diverse voorzieningen om te overnachten.

Er is wel sprake van achteruitgang in kwaliteit en capaciteit van de verblijf recreatieve sector. Diverse bedrijven in deze sector zijn verouderd en kleinschalig, waardoor in voorkomende gevallen het aanbod niet meer aansluit op de vraag. De gemeente Epe geeft in de "toekomstvisie" beperkte mogelijkheden aan voor verbreding en vernieuwing van het toeristisch-recreatieve product. Door het gevoerde "krimpbeleid" is het voor de bedrijven niet mogelijk geweest om uit te breiden en in te spelen op de markt.

De werkgelegenheid in de toeristische sector is nog steeds groeiende. In 2001 kwam 6.9 % van de werkgelegenheid binnen de gemeente Epe uit de toeristische sector. 10 jaar later is dit aandeel gestegen tot 8.5 % wat neerkomt op 1080 banen (www.gelderland.databank.nl).

Jaarlijks bezoeken 1,4 miljoen recreanten en toeristen de provincie Gelderland, ongeveer 1,3 miljoen van deze recreanten komen uit Nederland. Van de 1,4 miljoen recreanten en toeristen verblijven er 468.000 op kampeerterreinen, 727.100 verblijven op huisjesterreinen en zo'n 204.200 mensen nemen hun intrek in groepsaccommodaties. Totaal zijn er in de provincie Gelderland 6,6 miljoen overnachtingen waarvan er 6,1 miljoen overnachtingen zijn toe te schrijven aan Nederlandse toeristen en recreanten. De provincie Gelderland heeft door het afwisselende landschap en gebieden zoals de Veluwe een enorme aantrekkingskracht op met name de Nederlandse recreanten en toeristen. De toerismesector is een belangrijke economische pijler. Binnen Nederland heeft alleen de provincie Limburg meer bezoekers en overnachtingen.

Kader 2: Het toerisme in Gelderland biedt voldoende aanleiding voor recreatieve mogelijkheden in Epe, www.statline.cbs.nl

Kans

Een afname van de kwaliteit en capaciteit van de recreatie door het gevoerde krimpbeleid, biedt nu juist kansen aangezien de recreatieve vraag groeit. In dat geval is het de uitdaging recreatieve impulsen te koppelen aan investeringen in natuur en landschap.

3.6 Demografische ontwikkeling

Binnen de gemeente worden twee relatief grote kernen onderscheiden, namelijk Epe (15000 inwoners) en Vaassen (12600 inwoners). Binnen deze kernen woont 83 % van de totale gemeentelijke bevolking. Het meer zuidelijk gelegen Vaassen is in de jaren '70 sterk gegroeid als suburbaan groeigebied van Apeldoorn (Boekema e.a., 2009). Binnen de gemeente liggen verder twee kleinere landelijke dorpen, Emst en Oene. Emst heeft een inwonertal van 3000 en Oene telt 1600 inwoners. Verder zijn er nog negentien kleinere buurtschappen te onderscheiden.

De totale bevolking in de gemeente Epe loopt al enige jaren achteruit (1995-2012). Figuur 2 geeft weer hoe deze ontwikkeling is gegaan en wat men verwacht. Tussen 2020 en 2040 wordt een lichte groei van de bevolking verwacht. Belangrijk in de ontwikkelingen zijn de ontgroening en vergrijzing. Zoals in de tabel te zien is krimpt het bevolkingsaandeel van mensen onder de 20 zeker tot aan 2020.

Proces	Factor	1995	2009	2020	2040
Krimp	Totale bevolking	33 472	32 954	32 015	32 546
Ontgroening	Bevolking 0-20 jaar in %	23,98%	22,94%	20,06%	20,30%
	Bevolking 20-65 jaar in %	60,62%	57,92%	55,98%	51,9%
Vergrijzing	Bevolking 65+ in %	15,40%	19,15%	23,95%	27,84%
Ontwikkelingen in druk	Grijze druk	25,40%	33,00%	42,79%	53,57%
	Groene druk	39,55%	39,6%	35,84%	39,12%
Huishouden-verdunning	Totaal aantal huishoudens in %	12.613	13.687	14.500	15.000
	Eenpersoonshuishoudens in %	23,00%	28,61%	32,41%	36,67%
	Paren in %	73,39%	71,39%	64,38%	58,00%
	Eenouderhuishoudens in %	3,61%	5,28%	4,83%	4,67%
	Overig in %	-	0,42%	0,69%	0,67%
	Gemiddelde huishoudengrootte	2,65	2,40	2,20	2,16

Figuur 2: tabel bevolkingsontwikkeling gemeente Epe, 1995-2040, Boekema ea, 2009

Binnen de bevolkingsgroep 20-65 jarigen wordt een enorme krimp te verwacht. Deze krimp wordt veroorzaakt door de migratie van 20-35 jarigen uit de gemeente Epe. Doordat mensen in de leeftijdscategorie 35-65 ouder worden, zet de vergrijzing zich door en komt naar verwachting in 2040 uit op 27.84 %. In de tabel wordt gesproken over een grijze en groene druk. De grijze druk (verhouding tussen personen van 65 jaar of ouder en personen van 20-65 jaar) verdubbelt vanaf 1995 tot 2040, dit terwijl de groene druk (verhouding tussen aantal personen van 0-20 jaar en aantal personen van 20-65 jaar) redelijk constant blijft. Vanuit de noordelijke en oostelijke gelegen gemeenten zal enige vorm van immigratie plaatsvinden waardoor er een neutrale ontwikkeling is van migratie-immigratie. De immigratie van mensen uit het westen van het land neemt, in tegenstelling tot andere streken, een minder groot aandeel van de immigratie in.

De landbouw binnen de gemeente Epe is één van de sterke sectoren die veel gevolgen zal ondervinden van de vergrijzing. Door een negatief imago onder jongeren zijn met name oudere mensen werkzaam binnen de landbouwsector. Het economische effect hiervan wordt ook versterkt door een verminderd potentiaal aan beroepsbevolking. Ook zijn er diverse andere ontwikkelingen in het landelijk gebied gaande waardoor de landbouw veranderd. Zo is er een steeds grotere behoefte aan woon zorg zones en zorgboerderijen, en staat natuur meer en meer centraal. Het verenigingsleven neemt in de gemeente Epe op dit moment een grote rol in. Het actieve verenigingsleven is een belangrijke indicator voor de sociale cohesie tussen de inwoners van verschillende leeftijdscategorieën. Het zal een uitdaging worden om de jeugd te blijven betrekken terwijl de bevolking aan het krimpen is. Het is een trend dat jongeren steeds meer individuele vormen van vrije tijdsbesteding kiezen. Ze worden niet meer automatisch lid van een (sport)vereniging. Door het migreren van mensen uit de leeftijdscategorie 20-35 zal ook deze belangrijke doelgroep binnen het verenigingsleven achterblijven. Door de vergrijzing en hierdoor een verminderde mobiliteit zullen senioren steeds mindere invloed uitoefenen op het verenigingsleven.

Kader 3: demografische ontwikkelingen in de gemeente Epe, Pouderoyen compagnons, 2007.

In het buitengebied van de vier kernen liggen relatief dure woonvoorzieningen. Dit zijn de landgoederen en landbouwbedrijven met een gecombineerde functie (werk en wonen). Bij het wegvallen van de bedrijfsfunctie van zowel de landgoederen als de landbouwbedrijven dreigt leegstand in het buitengebied. Hierop tracht (te) de gemeente Epe in te spelen door deze gebouwen een nieuwe economische-, natuurbeschermende- of zorgfunctie te geven.

Kans

Figuur 2 laat zien dat de vergrijzing oploopt in de gemeente Epe. Het is algemeen bekend dat de tegenwoordige 65+er energieker is en meer te besteden heeft. Deze beide factoren bieden kansen voor betrokkenheid bij de omgeving en recreatie in de gemeente Epe. Binnen het rijke verenigingsleven zou verkend moeten worden of en hoe betrokkenheid bij natuur en landschap aanwezig is en waar mogelijk kan worden bereikt.

3.7 Landbouw

De landbouw binnen de gemeente Epe kent een rijke geschiedenis (www.geo.nl). De eerste landbouwactiviteiten werden al ver voor het begin van de jaartelling uitgevoerd. De aanwezige prehistorische akkers, de zogenaamde "Celtic fields", zijn hiervan het bewijs. De landbouw is al eeuwenlang het belangrijkste middel van bestaan, een groot deel van de bevolking voorzag hiermee in het levensonderhoud. De gemengde bedrijven waren het meest voorkomend. Voor de opkomst van de kunstmest, was de potstalcultuur erg belangrijk voor de gehele streek. Daarnaast zijn in het verleden diverse soorten gewas geproduceerd op de akkers. Rogge is een gewas dat altijd deel uit maakte van de teelt.

Aantal bedrijven per gemeente.(perioden 5 jaar)						
Gemeente	Jaar	Akkerbouw bedrijven	Tuinbouw- en blijvende teeltbedrijven	Graasdier bedrijven	Hokdier bedrijven	Combinaties
Apeldoorn	1986*	16	44	492	53	113
	1990	17	37	440	43	95
	1995	17	30	369	44	71
	2000	29	35	310	34	48
	2005	30	29	282	17	27
Epe	1986*	18	12	396	51	69
	1990	13	11	353	42	56
	1995	11	16	304	38	43
	2000	9	14	250	31	27
	2005	9	17	212	19	21
* = begin jaar dat er gegevens bekend zijn						
© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2008-01-17						

Figuur 3: tabel agrarische bedrijven binnen de gemeente Epe per bedrijfssoort. www.cbs.nl

De landbouwsector is nu nog steeds van belang in de gemeente Epe. De sector is een grote speler op het gebied van landschap en economie en is daarmee een belangrijke economische drager. In de tabel van figuur 3 zijn de ontwikkelingen te zien die zich afspelen rond de aantallen agrarische bedrijven binnen de gemeente Epe. Vanaf 1986 zijn gegevens beschikbaar en wordt jaarlijks bijgehouden wat de ontwikkelingen zijn. De cijfers zeggen hier alleen wat over het aantal gevestigde bedrijven en dus niets over de omvang. De meeste agrarische bedrijven in Epe zijn graasdierbedrijven, en dan vooral met runderen. Het aantal graasdierbedrijven is vanaf 1986 tot nu sterk afgenomen. Ook het aantal bedrijven met hokdieren en de gecombineerde bedrijven zijn afgenomen.

De gemeente Epe maakt onderdeel uit van het reconstructiegebied de Veluwe (Provinciale staten van Gelderland, 2005). Dit beleid geeft duidelijk de hoofdstructuur van het landelijk gebied aan en is ondermeer in het leven geroepen om het karakteristieke Veluws landschap te behouden. Ongewenste ontwikkelingen zoals versterking, verrommeling en versnippering vormen een bedreiging voor het landschap en de ecologische kwaliteiten van het gebied. Het reconstructieplan moet zorgen voor een goede balans tussen ecologie en economie. De terugloop van agrarische bedrijven zorgt voor een toename van ander gebruik van agrarische grond. Paardenweides en kwekerijen zorgen voor een rommeligere uitstraling van het gebied.

Kans en of knelpunt

In brede zin zijn de agrarische bedrijven afgenomen. Veelal zijn kleinere stoppende agrarische bedrijven overgenomen door agrarische bedrijven met een groeiwens. Als deze trend zich doorzet zullen grotere bedrijven doorgroeien, wat als kans voor de landbouw gezien kan worden, en kleinere bedrijven verdwijnen wat mogelijk het karakter van het landschap aantast en dus een knelpunt vormt.

Het feit dat het ontbreekt aan een agrarische natuurvereniging in diverse gemeente als Epe is, is op z'n zachtst gezegd opmerkelijk.

Daarnaast is het aan te bevelen om de mogelijkheden voor het opzetten van een agrarische natuurvereniging te onderzoeken.

Een agrarische natuurvereniging kan in de gemeente zorgen voor draagvlak voor natuur en landschap bij agrariërs.



Afbeelding 2: Door ander gebruik van het buitengebied ontstaat verrommeling. Let vooral op de wagens aan het einde van de paardenwei. Foto: A. van Dijk

3.8 Deelconclusies

In deze deelconclusie wordt antwoord gegeven op de volgende deelvragen

2. Wat zijn de huidige kenmerken op het gebied van landschap, natuur, landbouw, water, recreatie, economie, cultuurhistorie en demografische ontwikkeling?

De gemeente Epe heeft een grote diversiteit aan landschapstypen. Vanaf de hoge en droge Veluwe aan de westzijde van de gemeente gaat het oostwaarts over naar lager gelegen en nattere gebieden, helemaal door naar de IJssel. De diversiteit is ook terug te zien in de aanwezige natuurwaarden en potenties binnen de gemeente. Zo zijn er uitgestrekte bossen, maar ook kwetsbare veengebiedjes met zeer hoge natuurwaarden.

Verschillende beken ontspringen uit sprengkoppen op de stuwwallen. Deze beken zijn een unieke leefomgeving voor bijzondere soorten als Beekprik. Ook hebben de beken in het verleden bijgedragen bij de industriële ontwikkeling van de streek, dit in de vorm van watermolens. Deze molens vertegenwoordigen nu de rijke cultuurhistorie die het gebied kent. Ook als toeristische trekpleister en voor de ontwikkeling van de recreatiesector, en daarmee de lokale economie zijn de watermolens zeer waardevol.

Binnen de gehele gemeente is in verleden gebruik gemaakt van het landschap. De gevonden Celtic Fields bij Vaassen zijn het bewijs van een eeuwenlange landbouwgeschiedenis. Het landschap en de landbouw aan de westzijde van de gemeente is kleinschalig. Meer naar de oostzijde en de uiterwaarden van de IJssel is de landbouw en het landschap meer grootschalig van aard en daarmee een belangrijke economische drager. De meeste agrarische bedrijven zijn graasdierbedrijven met runderen. Het aantal agrarische bedrijven binnen de gemeente loopt terug, de bedrijven die overblijven worden wel groter. Ook de bevolkingsaantallen lopen al jaren achteruit.

3. Wat zijn in de huidige situatie de economische dragers van het gebied?

De landbouw is de grootste economische drager binnen de gemeente met van 19 % van het totaal aan gevestigde bedrijven. De recreatiesector is een belangrijke economische drager van het landschap en zorgt voor arbeidsplaatsen voor de bevolking van de gemeente Epe. Er zijn vele campings en chaletparken, deze zorgen ervoor dat de toeristische sector goed is voor 8.5% van de werkgelegenheid binnen de gemeente Epe. Het is een streven van de toeristische sector om nog verder te groeien.

4. Beleid

Op basis van vigerende beleidstukken van de diverse overheden is in dit hoofdstuk per thema uitgewerkt wat het beleid is dat van invloed is in de gemeente Epe. De conclusies hiervan komen terug in paragraaf 4.6 Deelconclusies.

4.1 Natuur & Landschap

Natura 2000

De biodiversiteit in Europa gaat al jaren snel achteruit waardoor duurzame bescherming van flora en fauna hard nodig is (www.natura2000.nl). In Europees verband worden deze waarden beschermd door middel van Natura 2000 beleid. Binnen Natura 2000 gebieden komen, vanuit een Europees perspectief gezien, belangrijke leefgebieden en dus ook belangrijke flora en fauna voor. De Veluwe is één van deze Natura 2000 gebieden en is dus van belang in de gemeente Epe. Natura 2000 is wettelijk verankerd in de natuurbeschermingswet (NB-wet). De NB-wet geeft aan dat voor elk Natura 2000 gebied een beheerplan moet worden opgesteld waarin staat welke soorten en habitats in stand gehouden dan wel ontwikkeld moeten worden. Ontwikkelingen worden hieraan getoetst en mogen in principe niet strijdig zijn met de instandhoudingsdoelstellingen welke in het beheerplan Natura 2000 zijn vastgelegd. In tabel 1 staan de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000 typen binnen de gemeente Epe opgesomd.

Habitatype nummer	Gebied naam	Habitatype	Oppervlakte in Gemeente Epe in ha.
H 2310	Veluwe	Zandverstuivingen met struikheide	4,8
H 2320	Veluwe	Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen	25,4
H 3130	Veluwe	Zwakgebufferde vennen	1,1
H 3150	Uiterwaarden_IJssel	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	2,1
H 3160	Veluwe	Zure vennen	3,1
H 3260A	Veluwe	Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)	0,6
H 4010A	Veluwe	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	0,9
H 4030	Veluwe	Droge heiden	614,6
H 6230	Veluwe	Heischrale graslanden	0,9
H 6510A	Uiterwaarden_IJssel	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	0,3
H 7140	Veluwe	Overgangs en trilvenen	1,9
H 9120	Veluwe	Beuken eikenbossen met hulst	402,8
H 91E0A	Uiterwaarden_IJssel	Vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen)	5
H 91E0C	Veluwe	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	1,5

Tabel 1: Instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000 gebieden binnen de gemeente Epe. Natura 2000 beheertypekaart.

Pas (Programmatiese Aanpak Stikstof)

In relatie tot Natura 2000 zijn PAS maatregelen van belang, die als doel stellen: 'Realisatie van de doelstellingen van Natura 2000 door het verminderen van de stikstofuitstoot en het nemen van herstelmaatregelen'. Primair heeft de PAS het doel om economische ontwikkelingen mogelijk te maken binnen en nabij Natura2000 gebieden. Aangezien de Veluwe als 1 van de 17 (van de in totaal 19 Gelderse) stikstof gevoelige Natura 2000 gebieden is aangewezen, zijn maatregelen noodzakelijk. Als maatregelen kan worden gedacht aan het afplaggen en afvoeren van stikstofrijke bovengrond en aanvullende hydrologische maatregelen. Het laatste wordt overigens tussen de Provincie de waterschappen en het Rijk afgesproken.

Kader 4: PAS maatregelen kunnen een grote bijdrage leveren aan natuur en kansen bieden voor economische ontwikkelingen binnen en nabij Natura2000 gebieden. www.pas.natura2000.nl

EHS

De Ecologische HoofdStructuur (EHS) is een netwerk van zowel grote als kleine gebieden waar het beheer, behoud en de ontwikkeling van natuur wordt nagestreefd. De EHS is bedoeld om natuurgebieden te vergroten en met elkaar te verbinden. Hierdoor kunnen planten en dieren zich makkelijker verspreiden over meergebieden. Een relatief groot deel van de gemeente Epe behoort tot de EHS. Voor het volmaken van de EHS is in het verleden door de overheid grond aangekocht. Ook in de gemeente Epe is binnen en buiten het begrensde gebied van de EHS grond aangekocht (zie figuur 5) Deze gronden zijn in bezit van Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL).

De aanzienlijke bezuiniging door het kabinet Rutte I op de EHS, heeft geleid tot noodzakelijke nieuwe afspraken over de omvang hiervan. Hierdoor is de herijkte EHS ontstaan. De herijkte EHS is een

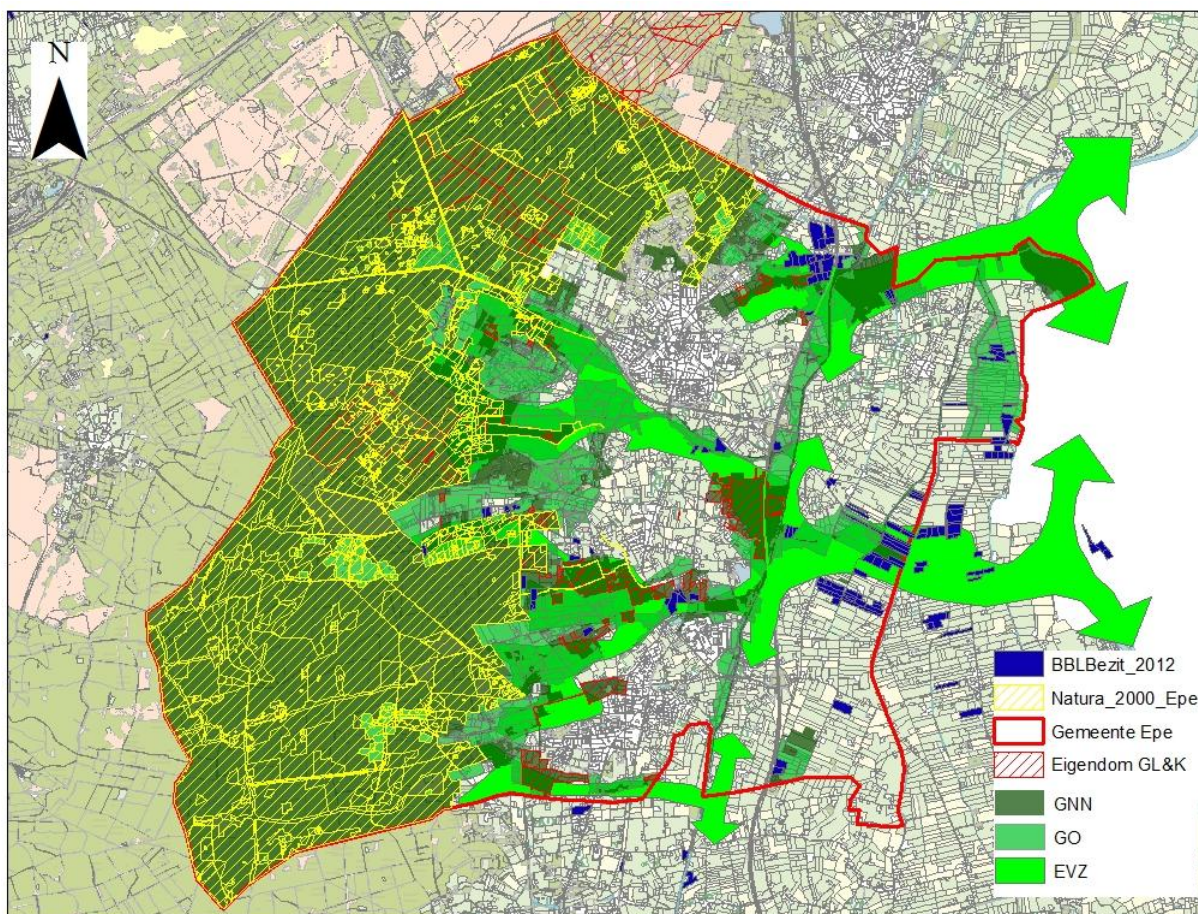
substantieel afgeslankte versie van de oorspronkelijke EHS. Voor de provincie Gelderland houdt dit in dat ruim 6000 ha. van de oorspronkelijke ambitie binnen de provincie niet wordt gerealiseerd.

In het Natuurbeheerplan 2014 (concept) wordt aangegeven welke natuurdoelen binnen de herijkte EHS worden nagestreefd en subsidiabel zijn (www.gelderland.nl). Dit plan geeft aan waar ambities liggen voor omvorming van landbouw naar natuur en waar herinrichting van bestaande natuur wordt nagestreefd. De deadline voor het omvormen van landbouwgrond en door ontwikkelen van natuur is 2025.

In de concept omgevingsvisie van de provincie Gelderland (d.d. mei 2013) wordt de herijkte EHS onderverdeeld in twee nieuwe natuurcategorieën en tevens vastgesteld. Voor de EHS komen twee nieuwe natuurcategorieën in de plaats (Gelderland anders, 2013):

1. **Het Gelders Natuurnetwerk (GNN):** hier zijn op de natuurontwikkeling na geen nieuwe initiatieven mogelijk. Er zijn enkele uitzonderingen, dat zijn ontwikkelingen van een groot algemeen of provinciaal belang of waarvoor - overtuigend gemotiveerd - geen alternatieven bestaan. Voor dergelijke uitzonderingen gelden specifieke spelregels die garanderen dat het Gelders Natuurnetwerk in stand blijft.
2. **Gelderse Groene Ontwikkelingszone (GO):** De Gelderse Groene Ontwikkelingszone is een gebied waar partners en partijen juist worden uitgenodigd om actief 'groene' doelen mee te helpen realiseren. Er is in dit gebied ruimte voor de verdere ontwikkeling van bestaande en bij het gebied behorende bedrijvigheid of bewoning. Daarbij maakt de provincie onderscheid tussen de mate waarin partijen worden gevraagd om een – extra- bijdrage te leveren aan dit gebied. Een uitbreiding van dagrecreatie of een bestaand landbouwbedrijf vraagt om een andere mate van compensatie dan het plaatsen van een nieuw recreatieverblijf in deze zone. Het ene initiatief heeft een andere impact op het gebied dan het andere. De provincie wil met haar beleid voor deze zone zo duidelijk mogelijke spelregels hanteren die recht doen aan de doelen in dit gebied. Zij zoekt naar wat helpt om deze duidelijkheid maximaal te geven en nodigt u uit om hierover mee te denken. De juiste kaders moeten voldoende uitnodigend blijven voor 'goede' kwalitatieve ontwikkelingen.

Binnen de gemeente leven ambities voor het realiseren van Ecologische Verbinding Zones (EVZ) tussen de Veluwe en het rivierenlandschap (Pouderoyen compagnons, 2007) (zie figuur 4). Zo kan een aaneenschakeling van (natte) natuur worden gerealiseerd. De gemeente vindt het karakter van het cultuurhistorische landschap van grote waarde en wil daarom per zone met passende maatregelen werken. Voor het realiseren van de verschillende verbindingzones (drie stuks) wordt aangegeven dat verweving van functies van belang is. Dit geldt minder voor het rivierengebied. Hier zoekt de gemeente aansluiting bij de buurgemeenten en hogere overheden.



Figuur 4: Overzichtskartaal van de gemeente Epe met daarin het natuurbeleid. Let vooral op de percelen in eigendom van BBL (meetdatum 2012). Een grote kaart is in de kaartbijlage opgenomen.

Kansen

Op de kaart van figuur 5 is te zien dat BBL nog behoorlijk wat (strategische) bezittingen heeft voor het volmaken van de EHS of om eventueel in te zetten als ruilgrond. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de herijkte EHS nog niet definitief is vastgesteld (naar verwachting oktober 2013). Het vaststellen van de herijkte EHS gebeurt wanneer de omgevingsvisie 'Gelderland anders' wordt vastgesteld. De te nemen PAS maatregelen zijn nog niet gelokaliseerd, maar kunnen een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van bijzondere vegetaties binnen de herijkte EHS. Ook de door de gemeente geambieerde EVZ's bieden kansen voor de natuur.

4.2 Landbouw

Ten aanzien van de landbouw is het Europese beleid sterk sturend voor de ontwikkelingen in het gebied. Het Gemeenschappelijk LandbouwBeleid (GLB) van de Europese Unie gaat terug tot 1957 (van Gerwen, 2012). Sinds 2003 bestaat het GLB in de vorm zoals we het vandaag de dag kennen. Het huidige GLB bestaat uit twee pijlers:

- Pijler 1 bevat de directe betalingen en het markt- en prijsbeleid;
- Pijler 2 bevat het plattelandsbeleid.

De eerste pijler van het GLB maakt het mogelijk dat bedrijven subsidie ontvangen voor de productie van voedsel en voor de eventuele maatschappelijke diensten die zij leveren. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld diensten ten behoeve van diervriendelijke productie en investeringen in duurzame stalsystemen. De pijler voor plattelandsontwikkeling bestaat uit vergoedingen voor bijvoorbeeld weidevogel- en akkerrandenbeheer.

In het nieuwe GLB voor de periode van 2014 tot 2020 zal een sterke vergroeningscomponent worden opgenomen in de eerste pijler. Inkomens toeslagen worden losgekoppeld van de productie en

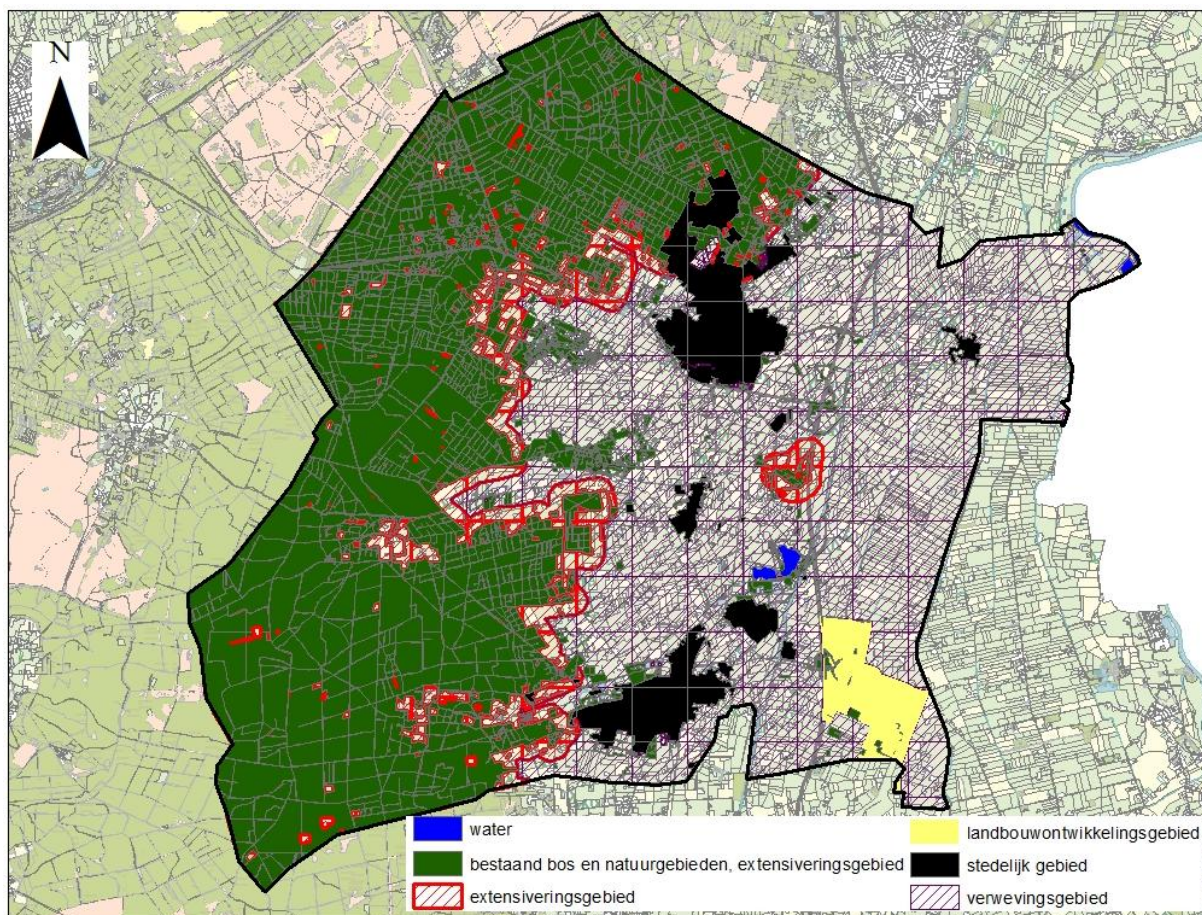
afhankelijk gemaakt van het aantal hectare dat een bedrijf heeft en de inzet die een bedrijf pleegt op het gebied van natuur, milieu, duurzaamheid of dierenwelzijn. Alle boeren die inkomstensteun ontvangen, moeten zich straks houden aan de nieuw opgestelde regels met betrekking tot vergroening. Een element van vergroening is de verplichting van elk bedrijf om 7% 'ecologisch focusgebied' in de bedrijfsvoering op te nemen. Het niet voldoen aan deze vergroeningsmaatregelen, leidt tot een boete met als gevolg dat de premie komt te vervallen. De exacte invulling van de vergroeningsmaatregelen is in Nederland en op Europees niveau op dit moment nog punt van discussie. De uitkomst zal sterk bepalend zijn voor de kansen op het gebied van natuur en landschap. De verwachting is dat bij graasdierbedrijven, die het grootste aandeel vormen van de landbouwbedrijven in de gemeente Epe, de grondbehoefte toeneemt hetgeen de druk op de groene ruimte vergroot (dit kan het effect van de vergrijzing en het daarmee te verwachten vrijkomen van landbouwgrond deels te niet doen). Anderzijds kan het animo onder bedrijven om aan enige vorm van natuur en landschapsbeheer te doen groeien.

Een andere ontwikkeling is het feit dat het systeem van melkquota in 2015 wordt afgeschaft. Een melkquotum is het recht een bepaalde hoeveelheid koemelk te produceren. Ieder land van de Europese Unie heeft een bepaald melkquotum sinds 1984. De afschaffing van het melkquotum kan een (tijdelijke) groei en intensivering van melkveebedrijven tot gevolg hebben. Voor natuur en landschap in de gemeente Epe zou dit een ongunstige ontwikkeling kunnen zijn.

In maart 2013 is door het Rijk een streekproductenloket in gebruik genomen (www.veluwsestreekproducten.nl). Het loket heeft een informatie-, een netwerk- en een ontwikkelfunctie. Makers van streekproducten vinden er bijvoorbeeld informatie over de bescherming van hun producten en over keurmerken voor streekproducten. Daarnaast kunnen zij via het loket kennis en ervaringen delen met zowel andere producenten en (sociale) media. Binnen de gemeente Epe kan dit loket hulp bieden aan agrariërs die aan verbreding van hun landbouwactiviteiten willen doen

Kader 5: Verbreding binnen de landbouw is van toegevoegde waarde voor de gemeente Epe.

In de concept omgevingsvisie 'Gelderland anders' geeft de Provincie aan dat er veel vernieuwingen plaatsvinden (Gelderland anders, 2013). De provincie wenst duurzame vernieuwingen te stimuleren door extra groeiruimte te bieden aan bedrijven die zich extra inzetten om met kwaliteit te ontwikkelen op het terrein van duurzaamheid, dierenwelzijn, gezondheid en ruimtelijke kwaliteit. Tot voor kort was het Reconstructiebeleid (zie figuur 5), uitgewerkt in het Reconstructieplan Veluwe leidend voor de landbouwkundige ontwikkelingen in het gebied. In dit plan is aangegeven waar extensivering, waar verweving en waar ontwikkeling van de landbouw wordt nagestreefd. Inmiddels is het reconstructiebeleid niet meer actueel, maar de provincie laat nog niet het hele bestaande beleid voor landbouwzoneringen los: juist omdat sommige doelen bij de landbouw nog verder moeten worden uitgewerkt.



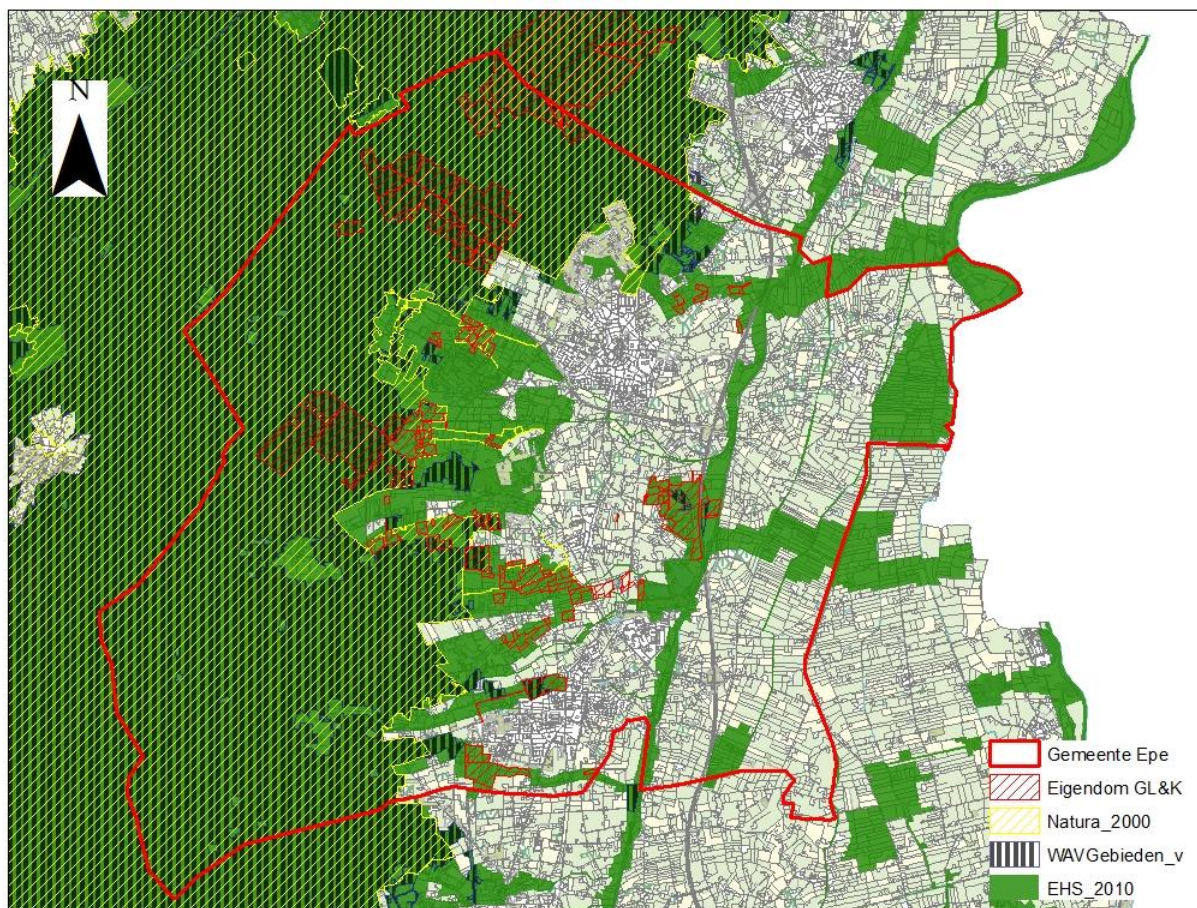
Figuur 5: Overzichtkaart van het reconstructiebeleid binnen de gemeente Epe. Kansen voor natuur en landschap liggen vooral in het extensivering en verwevingsgebied. Een grote kaart is in de kaartbijlage opgenomen.

Wav (Wet Ammoniak en Veehouderij)

Op 1 mei 2007 is de gewijzigde Wet ammoniak en veehouderij (Wav) in werking getreden (www.gelderland.nl). De gewijzigde wet is alleen nog van toepassing rondom zeer kwetsbare gebieden (zie figuur 6). De Wav is bedoeld ter bescherming van de zeer kwetsbare gebieden tegen de effecten van ammoniakdepositie en bevat daarom regels met betrekking tot de ammoniakemissie uit dierenverblijven. De wet geeft regels voor veehouderijen die in een zeer kwetsbaar gebied of in een zone van 250 meter rondom zo'n kwetsbaar gebied liggen. Hoofddoel hierbij is dat vestiging in deze zones niet mogelijk is en dat uitbreiding slechts mogelijk is binnen een bedrijfsemissieplafond. Voor melkveehouderijen is uitbreiding tot 2446 kg ammoniak per jaar toegestaan. Dit komt overeen met 200 melkkoeien met bijbehorend jongvee.

De gemeente onderkent het belang van de landbouw voor het behoud van het ruimtelijke en functionele beeld van het landelijk gebied (Pouderoyen compagnons, 2007). De middelen die door de EU het Rijk en de provincie beschikbaar worden gesteld geven dan ook de mogelijkheid om de 'daad bij het woord' te voegen.

Intensieve veehouderij wordt langs de oostzijde van de A50 in het zuidoosten van de gemeente Epe voorgesteld (zie figuur 5). Met deze ontwikkelmogelijkheden worden kansen gecreëerd voor agrariërs van buiten de gemeente, omdat er binnen de gemeente een tekort aan interne opvolgers is. Het is van belang dat nieuwe functies in het gebied zoals recreatie, natuur, of een eventueel een nieuw landgoed hier geen beperkende factor vormen. Voor de rest van de gemeente wordt een beleid voorgeschreven waarin verweving van functies van belang is.



Figuur 6: De gebieden die vanuit de Wav zijn aangewezen als (zeer)kwetsbaar zijn allemaal begrensd als zijnde EHS. Een grote kaart is in de kaartbijlage opgenomen.

Kans

Voor natuur en landschap kan de vergroeningscomponent als een grote kans worden gezien. De beperkende voorwaarden m.b.t. Pas, Natura 2000 en Wav gelden als kans voor ontwikkeling en behoud van natuur en landschap. De extensivering-, en verwevinggebieden gelden eveneens als kans voor ontwikkeling en behoud van natuur en landschap. De mogelijkheden voor intensieve landbouw binnen de gemeente geldt als kans voor de landbouw.

4.3 Water

Een goede waterkwaliteit is voor iedereen van groot belang. Omdat water net als natuur niet ophoudt bij landsgrenzen, zijn internationale afspraken nodig.

KRW

Sinds 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) van kracht (www.rijkswaterstaat.nl). Deze richtlijn moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is.

De uitvoering van de KRW schept de nodige verplichtingen en biedt tegelijkertijd voor Nederland ook veel mogelijkheden. Nederland ligt immers benedenstrooms en is voor zijn waterkwaliteit voor een belangrijk deel afhankelijk van het buitenland. Door de invoering van de richtlijn kunnen landen niet langer problemen van hun bord schuiven. Ook aan Nederland dus de opgave om de richtlijn goed en doelmatig uit te voeren.

De pijlers van de Kaderrichtlijn Water in het kort;

- Bescherming van alle wateren – rivieren, meren, kustwateren en grondwateren.
- Ambitieuze doelen om ervoor te zorgen dat alle wateren in het jaar 2015 de 'goede toestand' hebben bereikt.

- Een beheersysteem opzetten per stroomgebied, waarin rekening wordt gehouden met watersystemen die niet stoppen bij politieke of landgrenzen.
- Grensoverschrijdend samenwerken tussen landen en tussen alle betrokken partijen.
- Actieve deelname aan waterbeheer door belanghebbenden, met inbegrip van maatschappelijke organisaties en lokale gemeenschappen.
- Vermindering en beperking van verontreiniging, ongeacht de bron (landbouw, industriële activiteiten, stedelijke gebieden, enz.).
- Voeren van een waterprijsbeleid wat ervoor zorgt dat de vervuiler betaalt.
- In evenwicht houden van milieubelangen en de belangen van zij die afhankelijk zijn van het milieu.

De KRW is voor de gemeente Epe zeer van belang. De bijzondere grondwatersituaties, sprengen en beken worden hiermee beter beschermd en kan er worden gestuurd op waterkwaliteit. Met name de wijze waarop samenwerking wordt voorgeschreven is belangrijk binnen de gemeente Epe. Alle betrokken partijen, zowel eigenaren als belanghebbenden, worden door de KRW geacht samen te werken.

Nationaal Waterplan

Het Nationale Waterplan heeft de status van een structuurvisie met onder andere visies voor 2040 en 2100 (waterbeheersplan Veluwe 2010-2015, 2009). Het waterplan biedt uitgangspunten en doelstellingen voor belangrijke thema's zoals: Waterveiligheid, Zoetwatervoorziening IJsselmeergebied. Waterschap Vallei & Veluwe (de waterbeheerder in de gemeente Epe) volgt de beleidslijn Grote Rivieren, waarin de garantie van afvoeren, bergingscapaciteit en de mogelijke ontwikkeling daarvan beschreven staat.

In de concept omgevingsvisie Gelderland anders 2013 wordt aangegeven dat de 'hydrologische beschermingsgebieden' die nu rond delen van het Gelders Natuurnetwerk als beschermingsgebied zijn aangeduid, tijdelijk zijn. Binnen twee jaar zal de provincie besluiten om deze ofwel toe te voegen aan het Gelders Natuurnetwerk of Gelderse Groene Ontwikkelingszone ofwel om deze als speciale provinciale beschermingscategorie te laten vervallen. Hierbij kan dus worden opgemerkt dat de maatregelen in het kader van GGOR (Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime) zijn genomen deels ter discussie staan?

Waterplan Gelderland

Het Waterplan Gelderland is de opvolger van het derde Waterhuishoudingsplan (WHP3). Het beleid uit WHP3 wordt grotendeels voortgezet. Het Waterplan Gelderland is tegelijk opgesteld met de water(beheer)plannen van het Rijk en de waterschappen. In onderlinge samenwerking zijn de plannen zo goed mogelijk op elkaar afgestemd.

Waterplan Gelderland 2010-2015

In de laatste decennia van de 20ste eeuw is het regionale watersysteem ingericht ten behoeve van droge voeten voor wonen, werken, transport en een moderne gemechaniseerde landbouw.

Hierdoor is de ruimte in en voor het watersysteem geminimaliseerd. Ecologie en klimaatverandering maken nieuwe ingrepen in het watersysteem noodzakelijk. Bij de te nemen maatregelen is de mogelijkheid aanwezig om functies te verweven:

- Vasthouden van regenwater levert een bijdrage aan antiverdroging doelen en levert ook nog een ecologisch voordeel op;
- Vasthouden van regenwater zorgt voor meer infiltratie en voor aanvulling van het grondwatersysteem;
- Meer ruimte voor waterberging in het watersysteem levert door combinatie met maatregelen als natuurvriendelijke oevers, aanleg van stapstenen, verlengen van de afvoerlengte door hermeandering met natuurlijke processen van zandtransport een bijdrage aan realisatie van ecologische doelen vanuit de KRW.

De provincie verwacht bij ingrepen in het watersysteem dat deze zodanig plaatsvinden dat ze een bijdrage leveren aan een combinatie van bovengenoemde onderwerpen. Bij het werken aan het watersysteem is rekening houden met de landschappelijke context en de cultuurhistorische betekenis belangrijk. Het kan sterk bijdragen aan een landschap met een hoge kwaliteit.

Kader 6: Waterplan Gelderland 2010-2015.

Antiverdroging

Binnen de gemeente Epe wordt jaarlijks 4,5 miljoen m³ water aan de bodem onttrokken voor drinkwater. Deze onttrekking is één van de oorzaken waardoor de grondwaterstand in de omgeving is gedaald. Om dat effect tegen te gaan is Vitens (als drinkwater leverancier) in 1998 begonnen met het infiltreren van water in de buurt van de winning 1,8 miljoen m³ per jaar. In 2008 is met de Provincie Gelderland afgesproken om te onderzoeken of nog meer water geïnfiltreerd kan worden. Door in te zetten op een gelijke hoeveelheid aan infiltratie en onttrekking wordt een bijdrage geleverd aan de verbetering van de grondwaterstand in het Wisselse en Tongerense Veen. Hierdoor wordt een bijdrage geleverd aan behoud en ontwikkeling van verdrogingsgevoelige vegetatie en dus Natura 2000 doelen.

Gemeente Epe heeft in 2011 samen met het Waterschap een waterbeheerplan opgesteld (Waterbeheersplan Veluwe 2010-2015, 2009). Het uitgangspunt van het waterbeheerplan is meer ruimte voor water om:

- Steden en land in te richten;
- Samenwerken aan gezond en veilig water, dat ook voor volgende generaties beschikbaar is;
- Water kunnen aan- en afvoeren én te kunnen bergen;
- Wateroverlast tegen te gaan;
- Natuur te ontwikkelen;
- Te kunnen recreëren.

In het kader van het Europees beleid (KRW) zet de gemeente in op het scheiden van afvalwaterstromen. Denk hierbij aan het afkoppelen van hemelwater. In de bekenzone is het denkbaar dat voor de land en weidebouw mestgiften dienen te worden aangescherpt ter ondersteuning van de natuurdoelstellingen.

Wat betreft het riviereengebied sluit de gemeente zich hier ook aan bij de buurgemeenten en hogere overheden. Ruimte voor de rivier is een nationaal project wat zorg draagt voor waterbergend vermogen in de uiterwaarden van onder andere de IJssel.

Kans

De ambities die gelden voor water in de zin van waterberging kunnen als kans gezien worden in het kader van antiverdroging t.b.v. natuur(ontwikkeling). Daarnaast kunnen stapstenen en aanpassen van waterlopen door bv hermeandering van beken eveneens en bijdrage leveren aan de natuur(ontwikkeling).

4.4 Toerisme en recreatie

De Rijksoverheid stimuleert ondernemers in de sector toerisme en recreatie om nieuwe manieren te bedenken om in natuur te investeren (www.rijksoverheid.nl). In oktober 2011 is daarvoor een zogeheten green deal gesloten tussen overheid, de Stichting Innovatie Recreatie en Ruimte en brancheorganisatie RECRON. Doel van deze green deal is om te laten zien dat economische groei kan samengaan met natuur en biodiversiteit.

Het kabinet Rutte II wil de toeristische sector versterken door Nederland internationaal te promoten en meer ruimte te bieden aan ondernemers. Ook wil het Rijk provincies en gemeenten meer mogelijkheden geven om gebieden aantrekkelijker te maken voor toerisme en recreatie.

Provincie Gelderland stelt op basis van de omgevingsvisie 'Gelderland anders' dat;

1. Zolang er verblijfsrecreatieterreinen zijn die zich niet goed ontwikkelen, de provincie deze opgave zal betrekken bij initiatieven voor nieuwe verblijfsrecreatieterreinen. De provincie voert hierover actief het gesprek met partners.
2. In krimpgebieden herlocatie van voorzieningen in combinatie met fysieke of digitale bereikbaarheid van voorzieningen van groot belang voor de vitaliteit van het gebied kan zijn. Daarbij moet gezocht worden naar vernieuwingen en worden eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid belangrijker.

De toeristische sector staat wel onder druk door achteruitgang in kwaliteit en een gebrek aan capaciteit in de verblijfsrecreatie. De gemeente ziet wel kansen om deze achteruitgang een positieve wending te geven door de volgende aanknopingspunten:

- Meer genieten van natuur en stilte;
- Beperken negatieve gevolgen automobilititeit;
- Kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie;
- Betere afstemming recreatie en natuur (Groei en Krimp project);
- “up to date” houden van dagrecreatiegebieden en attracties rond het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN);
- Bevorderen van de toeristische ontsluiting door middel van plattelandstoerisme
- Koppelen van routestructuren.

Doordat verweving van functies een prominent onderdeel is van het Ruimtelijke structuurplan, ziet de gemeente ook hier kansen voor de recreatie. Water, natuur en eventueel ook bepaalde vormen van landbouw kunnen een bijdrage leveren aan een positieve impuls voor de recreatie. Andersom zal door recreatie ook het draagvlak voor natuur en landschap worden vergroot.

Kans

De intentie die vanuit de politiek geldt om recreatie en toerisme te stimuleren is al een kans op zich. Het gevoerde ‘Krimpbeleid’ heeft al een bijdrage geleverd aan het ontwikkelen van natuur en zal dat in de toekomst ook zeker nog doen en is dus nog steeds een kans.

4.5 Cultuurhistorie en archeologie

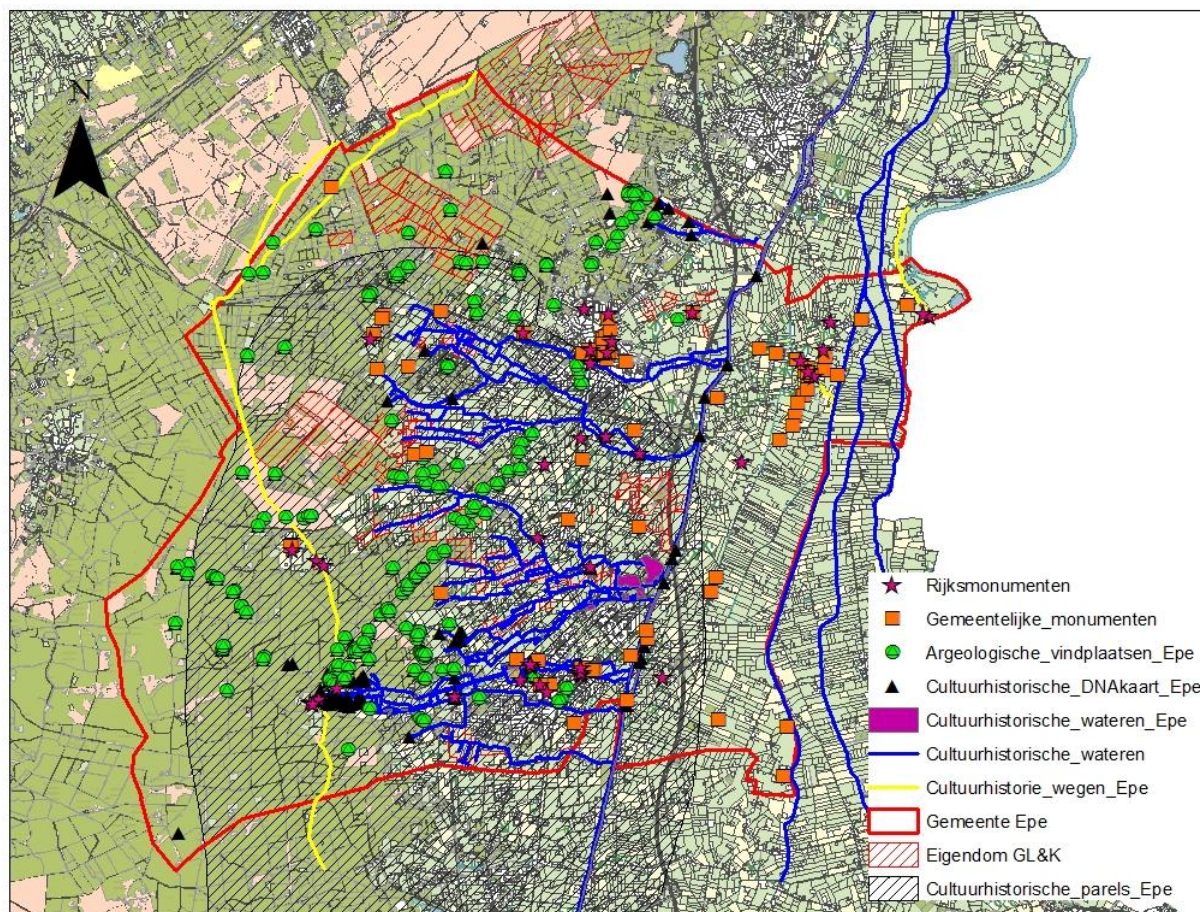
Nieuwe dynamische functies voor het Gelders landschappelijk erfgoed zijn belangrijk voor een kansrijke gebruiks-, toekomst- en belevingswaarde (Cultuur en erfgoedprogramma 2013-2016). De provincie wil investeren in voor Gelderland kenmerkende en actuele thema's: buitenplaatsen, cultuurhistorie van bos en natuur en militaire linies.

Archeologie is geen losstaand, afzonderlijk aspect van het Gelders cultuurhistorisch landschap, maar een integraal onderdeel ervan. Indien aan de orde krijgt archeologie een plaats binnen de te ontwikkelen projecten. De grafheuvels en celtic fields op de Veluwe bijvoorbeeld, zijn onlosmakelijk verbonden met de cultuurhistorische betekenis van het landschap. Bij plannen voor gebiedsontwikkeling is het van belang ook de cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium te agenderen. De gemeente onderstreept de waarde van de verschillende typen landschap en de cultuurhistorie die daar op vele vlakken aan ten grondslag ligt maar laat dit niet specifiek terugkomen in beleid.

Verdrag van Malta

Dit verdrag wordt ook wel Conventie van Valletta genoemd. Het Verdrag beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter te beschermen. In 1992 ondertekende Nederland het ‘Verdrag van Malta’ van de Raad voor Europa. In het verdrag is de omgang met het Europees archeologisch erfgoed geregeld. Dit heeft zijn doorwerking gekregen in de Monumentenwet 1988. De essentie is dat voorafgaand aan de uitvoering van plannen onderzoek moet worden gedaan naar de aanwezigheid van archeologische waarden en daar in de ontwikkeling van plannen zoveel mogelijk rekening mee te houden. (www.cultureelerfgoed.nl)

Kader 7: het ontstaan van en de voorwaarden die gelden vanuit verdrag van Malta.



Figuur 7: Op deze kaart zijn alle cultuurhistorische en archeologische waarden volgens de Cultuurhistorische waarden kaart van de Provincie Gelderland weergegeven. Het mag voor zich spreken dat dit tot concrete kansen in relatie tot recreatie gezien kan/moet worden. Een grote kaart is in de kaartbijlage opgenomen.

Kans

De rijke cultuurhistorie en archeologie zijn in relatie tot recreatie als grote kans te bestempelen. In de huidige situatie worden sommige onderdelen zoals de Celtic fields wel benoemd maar blijven vanuit recreatief oogpunt lastig te vinden. Het beter belichten en waar mogelijk verbinden van cultuurhistorische en archeologische waarden kunnen een kans zijn voor uitbreiding van wandel en fietsnetwerken.

4.6 Deelconclusies

De analyse van het beleid per thema geeft op hoofdlijnen inzicht in wat van belang is binnen de gemeente Epe. Op basis van deze analyse kan antwoord worden gegeven op deelvraag 1 uit het projectplan.

1. Welke ambities zijn er op basis van (inter)nationaal, regionaal en lokaal beleid?

Ambities natuur

- Het volmaken van de Herijkte EHS
- PAS maatregelen tot uitvoering brengen, hierbij worden hydrologische maatregelen en het afvoeren van stikstofrijke bovengrond bedoeld
- Gemeentelijke EVZ's

Vooral in het deel ten westen van het Apeldoorns kanaal zijn de kansen voor natuur herstel en ontwikkeling het grootst. Op figuur 4 is te zien dat er veel overlap is van het Europees, Nationaal en gemeentelijk natuurbeleid.

Ambities water

- Creëren van waterberging
- Creëren van stapstenen
- Hermeandering van beken (indien cultuurhistorisch verantwoord)
- Antiverdroging en herinfiltratie

De waterambities kunnen op veel vlakken aansluiting vinden bij de natuurambities. Zo dragen antiverdrogingsmaatregelen bij aan het realiseren van natte schraalgraslanden in bijvoorbeeld het Wisselse Veen.

Ambities landbouw

- Vergroeningscomponent gekoppeld aan andere landbouwsubsidies
- Inperken ammoniakuitstoot vanuit de Wav en Natura 2000 doelstellingen
- Mogelijkheden voor intensieve landbouw binnen de gemeente

Door het landbouwontwikkelingsgebied (LOG) in het zuidoosten van de gemeente, zijn er kansen voor zowel landbouw als natuur. Bijvoorbeeld een agrariër die ten westen van het Apeldoorns kanaal beperkt wordt in zijn groeimogelijkheden door Natura 2000 beleid, kan verplaats worden naar het LOG. Op deze manier kan het agrarisch bedrijf groeien en worden Natura 2000 doelen behaald.

Ambities recreatie

- Investeren in verblijfsrecreatieterreinen
- Mogelijk herlocatie van voorzieningen indien het krimpbeleid voor beperkingen zorgt

Wanneer de recreatieve vraag op bijvoorbeeld recreatiegebied het Kievitsveld toeneemt of uitbreidt, kan hierop vanuit het beleid worden ingesprongen.

Ambities Cultuurhistorie

- Archeologie integraal tot Gelders cultuurhistorisch landschap zien
- Agenderen van cultuurhistorische waarden bij gebiedsontwikkeling

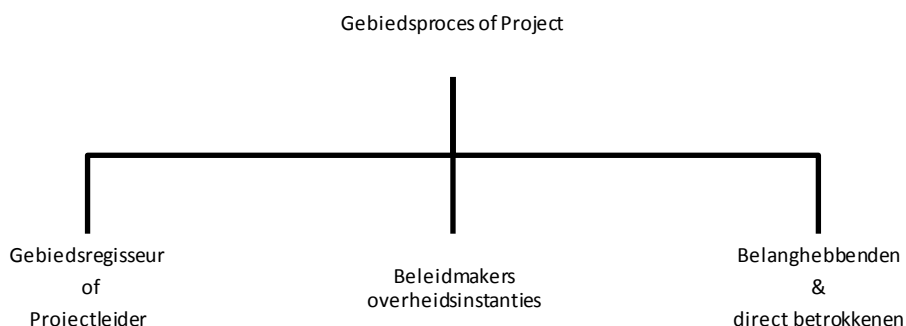
Door bijvoorbeeld het beter beleefbaar maken van de Celtic Fields, wordt de rijke historie onder de aandacht van de bewoners en recreanten gebracht waardoor het draagvlak zal toenemen.

Opmerking: het valt op dat in nagenoeg alle beleidsstukken samenwerking met en tussen belangengroepen wordt beschreven.

5. Interviews

Om een beeld te krijgen of en wat er binnen de gemeente Epe speelt en wat de kansen zijn voor versterking van de te onderzoeken onderdelen, zijn verschillende interviews gehouden. Omdat GLK wil weten of een rol als gebiedsregisseur van toegevoegde waarde kan zijn voor versterking en verbinding van de verschillende ambities is een indeling gemaakt naar rollen in een gebiedsproces. Op hoe GLK een rol als regisseur in een gebiedsproces ziet, wordt in hoofdstuk 6 teruggekomen.

De onderstaande figuur geeft weer welke verschillende rollen van belang zijn in een gebiedsproces. Doordat dit onderzoek om een voorverkenning gaat, is de provincie Gelderland niet geïnterviewd binnen de categorie beleidsmakers overheidsinstanties. Indien blijkt dat de kans van slagen van een gebiedsregisseur (al dan niet ingevuld door GLK) in de gemeente Epe groot is, zal in het vervolgtraject met de provincie Gelderland gesproken kunnen worden over hoe zij een dergelijk rol zien.



Figuur 8: Rollen binnen een gebiedsproces

Figuur 8 vormde ook de basis voor het opstellen van de interviewplannen. Elk interview is na uitwerking teruggestuurd naar de geïnterviewde met de vraag waar nodig aan te vullen en/of te corrigeren. Door de indeling uit figuur 8 aan te houden, zijn essentiële zaken naar voren gekomen die voor de rol als gebiedsregisseur van belang zijn.

In Amstelland, Binnenveld, Het Groene woud en de Ooijpolder zijn onderzoeken uitgevoerd naar gebiedsprocessen. Overbeek e.a., heeft op basis van dit onderzoek de volgende opvatting over een gebiedsproces:

‘Een gebiedsproces heeft actoren nodig met bezieling en passie waarbij coalities pas echt in de praktijk ontstaan. In een gebiedsproces kan weinig opgelegd worden en is een formele autoriteit geen garantie op succes. Het is echter een misvatting te denken dat een dergelijk proces zonder relevante overheidspartijen kans van slagen heeft’. (Overbeek e.a., 2011)

5.1 Gebiedsregisseur of Projectleider

Om grip te krijgen op de wijze waarop een dergelijke rol ingevuld zou kunnen worden, zijn twee mensen geïnterviewd, te weten;

1. Dhr. Mr. Ing. J.M. Latijnhouwers
2. Mevr. Dr. T. Wigman

Beiden hebben in het verleden invulling gegeven aan een rol als gebiedsregisseur of projectleider in een dergelijk proces. De heer Latijnhouwers heeft voor GLK deze rol ingevuld bij het project “Stappen in de Toekomst” in het Rijk van Nijmegen. Mevrouw Wigman heeft in de Ooijpolder - Groesbeek een onafhankelijke stichting opgericht genaamd Via Natura, waarmee een gebiedsproces is opgestart.

De gemene delers die aan de hand van deze beide interviews naar voren zijn gekomen, zouden als randvoorwaarden gezien kunnen worden voor een dergelijke rol in de gemeente Epe. De aspecten

kunnen worden onderverdeeld in de rol van de projectleider of regisseur en de wijze waarop het project of proces vormgegeven zou kunnen worden.

Rol

Bij de invulling van een dergelijke rol is het van belang om onafhankelijk te zijn en naast alle betrokken partijen te staan. De persoon die de rol invult moet een verbindend(e) karakter en werkwijze hebben om initiatieven die ontstaan gedurende het proces, bij elkaar kunnen brengen. Open en eerlijk communiceren zonder een schaduwagenda is van belang. Een voorgeschiedenis bij één of meerdere plattelandsorganisaties zou van toegevoegde waarde kunnen zijn. Een trekkende rol in een proces kan tot meer leiden dan een rol waarbij strak de regie wordt genomen. De regie nemen kan mogelijk averechts werken. Naast verbindend is een antenne voor kansen en streekgebonden cultuur en karakter een belangrijk onderdeel voor de invulling van de rol.

Proces

Het is van belang om de doelstellingen en de kaders van het proces of project helder te formuleren waarbij van tevoren de maat van het gebied is vastgesteld. Bij een te strakke afkadering ontstaat een blauwdruk waardoor weinig tot geen ruimte aanwezig is voor initiatieven. Dit geldt voor regionaal maar ook voor lokaal niveau. Het is belangrijk om partijen bij elkaar te krijgen; van regionale en lokale belangengroepen tot beleidsmakers. Hierbij moet eenieder de gelegenheid krijgen zich aan te kunnen melden als belanghebbende. Een voorselectie van belanghebbenden kan tot scheve gezichten leiden. Gedurende het proces ontstaan vaak deelprojecten en lokale initiatieven die opgepakt en verder uitgewerkt kunnen worden.

Wanneer een actie/vraag negatief wordt beantwoord, kijk dan verder naar andere kansen. Met terugwerkende kracht kunnen resultaten elders alsnog voor een positieve wending zorgen. Snel resultaat boeken heeft in algemene zin een positief effect, enerzijds om partijen mee te krijgen in het proces, anderzijds om te kunnen laten zien wat het proces/project nu feitelijk inhoudt.

5.2 Beleidsmakers overheidsinstanties

De analyse van het beleid uit hoofdstuk 4, geeft op hoofdlijnen weer wat de ambities zijn op de verschillende geanalyseerde onderdelen. Door beleidsmakers te interviewen is in beeld gebracht of de gestelde ambities zijn of worden gehaald en of er aanvullende mogelijkheden zijn. Hiervoor zijn twee mensen geïnterviewd,

1. Dhr. H. Posthuma, gemeente Epe
2. Dhr. A. Koot, Waterschap Vallei en Veluwe.

Doordat twee personen van verschillende beleidsinstanties zijn geïnterviewd, is het voor deze groep lastig om gemene delers te beschrijven. De interviews hebben inzicht gegeven in de kansen die er nog liggen voor het behalen van de ambities. Daarnaast zijn ook verschillende knelpunten naar voren gekomen die belemmerend werken op de gestelde ambities.

Kansen

Het Apeldoorns kanaal deelt de gemeente van noord naar zuid in tweeën. Hierdoor ontstaat een natuurlijke en beleidsmatige scheiding in het gebied. Deze scheiding maakt het mogelijk om aan een duurzame verbetering van natuur, landschap, water, cultuurhistorie, recreatie en landbouw te werken waarbij de focus aan de westzijde ligt. Beide partijen kunnen een positieve bijdrage leveren in een proces, faciliterend dan wel realiserend. Het realiseren van de EHS kan in het proces prima mee gaan. De authenticiteit van het gebied is waarschijnlijk nog niet bij alle (nieuwe) inwoners van het buitengebied bekend. Dit onder de aandacht brengen zou mogelijk voor meer draagvlak voor de gestelde ambities kunnen zorgen.

Knelpunten

Het realiseren van natuurdoelen aan de oostzijde van het kanaal wordt door de fysieke en beleidsmatige scheiding lastig. Om de verschillende ambities bij elkaar en tot uitvoering te kunnen brengen, zijn de huidige middelen en instrumentaria niet overal toereikend. Vastgelopen processen door veranderingen in beleid komen hierdoor nog maar moeilijk op gang. Doordat mensen van elders in de gemeente in Epe komen wonen zijn bijvoorbeeld antiverdroging maatregelen moeilijker haalbaar. Majeure sectorale projecten hebben in het verleden geen positieve bijdrage geleverd aan het integrale draagvlak.

5.3 Belanghebbende & direct betrokkenen

Bij paragraaf *Gebiedsregisseur of Projectleider* is al aangegeven dat een voorselectie van belanghebbenden en direct betrokkenen zou kunnen sturen in de openheid van een gebiedsproces. Om toch een beeld te krijgen van partijen waarvan op voorhand gedacht kan worden dat ze belanghebbend of in ieder geval direct betrokken zijn, zijn meerdere partijen geïnterviewd die al actief zijn in de gemeente Epe. De volgende partijen zijn geïnterviewd:

1. Geldersch Landschap & Kasteelen
2. LTO Noord
3. Stichting Veluwe Sprengen en beken
4. Veluws bureau voor toerisme (VBT)
5. Emsterbelang
6. Kroondomein Het Loo

Met de bovengenoemde partijen is vooral gesproken over hun inbreng bij het realiseren van doelen en creëren van kansen op het gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie, landbouw en economie. Welke resultaten zijn in het verleden behaald? Is dit naar tevredenheid gebeurd? En welke kansen ziet men nog voor de toekomst?

Bij bijna alle geïnterviewde partijen kwam duidelijk naar voren dat een coördinerende rol binnen de gemeente Epe van toegevoegde waarde kan zijn. Ook is opgevallen dat LTO Noord een zeer kleine aanhang heeft binnen de gemeente Epe, namelijk 14 leden (mondelinge mededeling de heer Jaaltink, voorzitter LTO Noord, Epe). Hiermee kan worden vastgesteld dat LTO Noord afdeling Epe niet de partij is om alle agrariërs binnen de gemeente te bereiken. De complete interviewverslagen zijn in de bijlagen terug te vinden. Er leven bij de verschillende partijen uiteenlopende ambities, die bij kunnen dragen aan duurzame versterking van natuur, landschap en cultuurhistorie. Doordat ambities niet concreet 1 op 1 overeenkomen, door bijvoorbeeld een verschillend beeld over 'natuur' of 'landschap', is uitspraken doen over overeenkomstige ambities niet haalbaar. Onderstaande tabel geeft weer welke partij voor welk onderdeel gesprekspartner kan zijn waarbij een positieve ontwikkelinggerichte grondhouding een voorwaarde is.

Partij/thema	Natuur	Landschap	Cultuur	Recreatie	Landbouw	Score
GLK	X	X	X	X	X	5
LTO		X			X	2
De Bekenstichting		X	X	X		3
VBT		X	X	X		3
Emsterbelang	X	X	X	X	X	5
Kroondomein het Loo	X	X	X		X	4

Tabel 2: Overzicht van de geïnterviewde partijen en bij welk thema ze zich betrokken voelen of een bijdrage kunnen leveren. Des te hoger de score in de laatste kolom, des te groter de bijdrage is in het realiseren van doelen binnen de verschillende thema's. Gemeente en het Waterschap zijn hierbuiten gelaten aangezien zij sowieso belangrijke partijen zijn.

In het verlengde van de hoofdvraag van dit onderzoek kan op basis van de interviews worden gesteld dat er wel degelijk kansen en ambities liggen voor een duurzame versterking van het gebied. De wijze waarop in het verleden te laat of geen overleg is gevoerd, heeft niet bij alle partijen voor veel begrip gezorgd. Elke geïnterviewde partij is graag gesprekspartner indien een gebiedsproces of project wordt opgestart. De betrokkenheid verschilt echter per thema en lijkt voor landschap het grootst.

5.4 Terugkijk Stappen in de Toekomst

Doordat GLK tevreden is over de rol die ze heeft gespeeld en de resultaten die zijn behaald in het Rijk van Nijmegen met het 'Stappen in de Toekomst' project, zijn twee partijen uit die regio in kader van dit onderzoek gevraagd naar hun bevindingen. Hiervoor zijn LTO en een lokale leefbaarheidgroep benaderd.

Voordat wordt ingegaan op de interviews is het goed vooraf aan te geven dat het stappen in de toekomstgebied een beleidsluw gebied was waardoor doelen relatief eenvoudig en snel gerealiseerd zijn. In Epe is geen sprake van een beleidsluw gebied. Daarnaast heeft GLK geleerd dat bestuurlijke en ambtelijke overeenstemming over ruimtelijke ontwikkelingen op zowel gemeentelijk als provinciaal niveau noodzakelijk is alvorens ze de nek uit steekt.

Bij de interviews is vooral ingezet op de rol die de partijen binnen het project hebben ingevuld en of ze dit achteraf anders hadden gewild. Zijn alle kansen benut of zijn enkele blijven liggen? Hoe kijkt men terug op de rol van GLK en die de heer Latijnhousers heeft gespeeld in dit proces? Wat ervaart men momenteel nog van het project in dit gebied?.

Project

Met veel plezier wordt door beide geïnterviewde partijen teruggekeken naar het project Stappen in de Toekomst. Er zijn veel mooie dingen gerealiseerd die naar de mening van de geïnterviewde toch wel voor een groot deel aan het verbindende karakter van de projectleider zijn toe te schrijven. Zijn ervaring met de lokale mentaliteit en zijn karakter hebben bijgedragen aan diverse behaalde doelen. Door een veranderde economie is het de kunst om kansen te blijven zien en benutten voordat het project in deze regio een zachte dood sterft. Bij de uitvoering van het project moet gekeken worden naar de toekomst en worden gezocht naar samenwerking. Op deze manier blijft een project doorwerken en blijft het "levend".

De gerealiseerde doelen zijn:

- Aaneensluiting van EHS op de Berg van Bergharen
- Aankoop van 35 ha. grond met particuliere middelen
- Invulling gegeven aan de EVZ Heumen-Horssen
- Beworden lokale economie d.m.v. aaneensluiting en aanleg wandel- en fietspaden
- Integratie van belangen van landschap, natuur en cultuurhistorie met belangen van van waterbeheer, recreatie, toerisme en andere passende economische activiteiten d.m.v.
 - Een gerealiseerd bezoekerscentrum
 - Haalbaarheidsstudie voor gebiedsbranding zodat lokale partijen en het bedrijfsleven dit op kunnen pakken
 - Haalbaarheidsstudie voor een streekrekening

5.5 Deelconclusie

In deze deelconclusie wordt antwoord gegeven op de volgende deelvragen:

4. Welke wensen leven er bij de belangengroepen en kan realisering van deze wensen een bijdrage leveren aan de duurzame versterking van het gebied?

Er leven uiteenlopende wensen bij de geïnterviewde partijen. Het gaat in dit stadium te ver om de ambities, die verre van concreet zijn, aan te duiden als definitieve sleutel voor duurzame versterking van thema's en onderdelen onderling. Er is wel gebleken dat de belangen die de verschillende partijen behartigen zeker kansen bieden voor een onderlinge en duurzame versterking van natuur, landschap en cultuurhistorie. Om als belanghebbende deel te kunnen nemen in een gebiedsproces is een positieve ontwikkelingsgerichte grondhouding van belang. Deze houding lijkt bij verschillende partijen aanwezig te zijn.

5. Wat zijn de kansen en knelpunten voor samenwerking tussen actoren?

De samenwerking tussen de verschillende actoren valt en staat met aspecten die van belang zijn voor de rol van de gebiedsregisseur. Hierbij moet worden gedacht aan:

Kansen

- Onafhankelijke project/procesleider die een trekkende rol inneemt
- Alle geïnterviewde belanghebbenden zien meerwaarde in coördinerende rol
- Meerdere en verschillende ambities onder de vele actoren
- Werken zonder blauwdruk zodat lokale initiatieven aan kunnen haken

Bedreigingen

- Wanneer één van de actoren een schaduwagenda heeft
- Het proces/project aansturen op afstand
- Het niet signaleren van kansen
- Uitsluiten van actoren

Op basis van de interviews blijkt dat GLK een rol kan spelen in een proces om het gebied duurzaam te versterken. De wijze waarop de rol wordt ingevuld is daarbij van cruciaal belang om de actoren bij elkaar te krijgen en te houden. De bovenstaande kansen en bedreigingen zijn handvaten/voorwaarden die voor GLK van belang zijn wanneer ze op zoek gaan naar een gebiedsregisseur.

6. Gebiedsproces & participatie

GLK wil binnen de gemeente Epe graag een regisserende (of beter 'trekkende') rol oppakken. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe een dergelijke rol gezien wordt door GLK, en aan welke randvoorwaarden een regierol volgens de theorie moet voldoen. In paragraaf 6.2 wordt beschreven welke verschillende vormen van participatie gebruikt kunnen worden binnen een gebiedsproces.

6.1 Regierol en randvoorwaarden

Een regierol in een gebiedsproces is voor GLK een instrument om beleidsdoelen te realiseren. Bij gebiedsregie worden burgers, bedrijven en organisaties betrokken bij de uitvoering van (deel)projecten. In onderstaand kader wordt toegelicht hoe GLK een regierol binnen een gebied op zich wil nemen. Ook de kaderstellende en faciliterende rol van de Provincie Gelderland wordt beschreven.

Gebiedsregie is een instrument om beleidsdoelen te realiseren en tegelijkertijd de betrokkenheid van burgers, bedrijven en organisaties bij hun leefomgeving te vergroten. Gebiedsregie breekt met oude gewoonten. Bij de realisatie van overheidsbeleid wordt veelal slechts beperkte inbreng van derden toegestaan; partijen opereren op de eerste en soms tweede trede van de participatieladder. Zij worden geïnformeerd en geraadpleegd t.b.v. de realisatie van het beleid, maar hebben nauwelijks een stem in het geheel. Gebiedsregie houdt in dat betrokkenen (burgers, bedrijven en organisaties) de ruimte krijgen om eigen ideeën in te brengen en uit te voeren in het licht van een abstract geformuleerde beleidsdoelstelling. De kaders worden vooraf door de provincie Gelderland vastgesteld (het wat). Binnen de vastgestelde kaders hebben uitvoerende partijen de ruimte om al naar gelang de wensen en mogelijkheden inkleuring te geven aan de doelen (het waar en hoe). Bij gebiedsregie heeft de provincie Gelderland een kaderstellende en faciliterende rol, GLK die van makelaar en verbinder. GLK is daarmee de feitelijke regisseur van het gebied. Wanneer GLK een regierol op zich neemt opereert zij op de hoogste trede van de participatieladder. Dat wil zeggen dat zij meebeslist over de uitvoering van het beleid. In de rol van regisseur nodigt GLK (potentiële) partners en partijen uit om te opereren op verschillende treden van de participatieladder. Onderdeel van de regievoering is het bepalen welke trede in welke situatie het meest voor de hand ligt, dan wel het beste resultaat oplevert.

Kader 8: De wijze waarop GLK een regierol in een gebiedsproces ziet, M. Visscher, document GLK

Randvoorwaarden

Om een regierol binnen een gebiedsproces succesvol op te kunnen pakken moet voldaan worden aan een aantal randvoorwaarden. In onderstaand schema, gebaseerd op Buhrs, 2005, worden de (theoretische) randvoorwaarden omschreven.

Randvoorwaarden voor regierol	Omschrijving
Ruimte	De inhoud van het proces en de uiteindelijke doelen staan nog niet vast. Er is ruimte voor aanpassing waarbij het wel van belang is de kaders van te voren helder te stellen en de onderwerpen aan te geven waarover kan worden gesproken.
Openheid	De gebiedsregisseur is bereid open te communiceren met belangengroepen en vice versa. Alleen goed geïnformeerde partijen zijn goede gesprekspartners.
Initiatiefnemers op één lijn over het proces	Alle initiatiefnemers hechten waarde aan de inbreng van participanten. Het is van belang hier vooraf duidelijke afspraken over te maken.
Duidelijkheid over de rol van de gebiedsregisseur en de inbreng van de participanten	De gebiedsregisseur is duidelijk over de verschillende rollen in het proces. Zorg dat vooraf zoveel mogelijk duidelijk is zodat participanten weten op welke onderdelen ze kunnen meedenken en of beslissen.
Meerwaarde interactief proces	De gebiedsregisseur moet daadwerkelijk verwachten dat het interactieve proces met de participanten een meerwaarde heeft. Windowdressing is in dit geval funest.
Goede relatie tussen organisatie en participanten	Iedereen in het proces moet het belang van een gezamenlijke aanpak inzien waarbij men 'on speaking terms' is.
Geschikte problematiek	<i>Tijd</i> ; de oplossing is niet zo urgent dat er geen tijd is om te praten. <i>Onderhandelingsruimte</i> ; de oplossing en aanpak staan nog niet vast en er is nog geen brede overeenstemming over de aanpak. <i>Relevantie</i> ; er is personeel, tijd en geld voor de realisatie van doelstellingen via interactief beleid. <i>Belangstelling</i> ; participanten zijn geïnteresseerd in de problematiek en daardoor te mobiliseren voor deelname in het interactieve proces. <i>Hanteerbaarheid</i> ; het beleidsprobleem is af te bakenen van ander beleid zodat het niet te moeilijk of te technisch wordt. Het kan niet al te zeer voor vakkensen zijn.

Tabel 3: randvoorwaarden voor een regierol in een gebiedsproces, naar Buhrs 2005.

6.2 Participatie

Participatie, of actieve deelname van partijen, is een wenselijke werkwijze binnen een gebiedsproces. Aangezien GLK de rol van gebiedsregisseur graag op zich neemt in de gemeente Epe, is de wijze waarop participatie gewenst en mogelijk is van groot belang voor het invullen van de rol. Daarnaast is het ook van belang om te bepalen waar GLK zich bevindt in het proces en welke vorm van participatie daarbij gewenst/van toepassing is.

Uit de interviews is al gebleken dat een coördinerende rol van toegevoegde waarde wordt geacht. De interviews zijn ook al deel van een participatief proces. Rutten heeft in samenwerking met Buhrs een schema opgesteld waarin een participatief proces is onderverdeeld in vier fases; voorbereiding, ontwikkeling, besluitvorming en uitvoering. De fases en het bijbehorende stappenplan zijn in bijlage II opgenomen. Op basis van het schema van Rutten en Buhrs kan worden vastgesteld dat dit onderzoek zich bevindt in de eerste fase namelijk de voorbereiding. In deze fase zijn de kaders nog niet helder en kan met betrokkenen samen worden gewerkt om deze te samen te stellen. Wanneer kaders niet helder zijn komt men nooit tot een oplossing (Doorn, 2008).

De vragen en de beantwoording van de stappen 2 t/m 9, behorend bij de eerste fase; voorbereiding, zijn in bijlage II terug te vinden. Indien GLK een regisseursrol op zich gaat nemen is het raadzaam de stappen 2 t/m 9 van de fase ontwikkeling en besluitvorming te doorlopen alvorens de stappen van de laatste fase; uitvoering, te beantwoorden.

Over hoe de rol van gebiedsregisseur door GLK wordt gezien is al ingegaan. De wijze waarop participanten/belangengroepen/actoren een bijdrage kunnen leveren wordt bepaald aan de hand van de participatieladder. De participatieladder gaat uit van een communicatietraject waarbij tweerichtingsverkeer plaatsvindt, om deze reden is de participatieladder van belang in een gebiedsproces. De participatieladder naar Pröpper en Steenbeek (1999) geeft aan op welke manier communicatie over en weer plaats kan vinden en wat de initiatiefnemer met de informatie van de deelnemers doet. De ladder onderscheidt 7 niveaus, namelijk;

- | | | | |
|---------------|----------------|-----------------|----------------|
| 1. Autoritair | 3. Consulteren | 5. Meebeslissen | 7. Faciliteren |
| 2. Informeren | 4. Adviseren | 6. Samenwerken | |

Van niveau 1 naar niveau 7 neemt de mate van participatie toe. Waarbij bij niveau 1 geen participatie wordt bedoeld en bij niveau 7 wordt gefaciliteerd in middelen zoals geld en materialen. Van niveau 4 naar 5 ontstaat een belangrijke overgang. Bij niveau 4 is namelijk geen beslissingsbevoegdheid bij uitvoerende partijen terwijl dat bij niveau 5 wel het geval is. Bij een eventueel gebiedsproces zal de provincie Gelderland opdrachtgever zijn. De provincie staat in dat geval op trede 6 of 7 van de participatieladder. De doelen uit het project worden namelijk gedelegeerd naar de regiepartij.

Er zijn inmiddels voldoende praktijkvoorbeelden waaruit blijkt dat het cruciaal is om in een participatief proces van te voren aan te geven wat de rol van de participant is (Doorn, 2008). Het is funest voor het vertrouwen in een gebiedsproces als mensen verwachten te mogen meebeslissen, maar uiteindelijk worden overruled door een meer invloedrijk persoon of organisatie.

Gedeelde opvattingen uit literatuur rondom participatie in bosbeheer

- De wens om het vertrouwen van burgers in de organisatie te vergroten.
- Ontbreken van draagvlak leidt tot vertraging in processen
- Verwachtingen moeten goed worden gecommuniceerd, op elk moment in het proces.
- Het is altijd weer anders, de uitkomst is onzeker

Dat een interactieve benadering in de regel tot goede resultaten leidt, wil niet zeggen dat daarvoor altijd moet worden gekozen. Participatie is geen doel op zich.

Wel moet altijd overwogen worden of en in welke mate en op welke wijze de belangengroepen inbreng hebben in het proces.

Als er maar matig aan de randvoorwaarden voor participatief beleid wordt voldaan, kan de mate van participatie het beste beperkt gehouden worden.

Kader 9: de gedeelde opvattingen voor participatie in bosbeheer kunnen mogelijk één op één toegepast worden in een gebiedsproces. Doorn, 2008.

De wijze van participatie verschilt per fase van het proces of project. Zoals eerder aangegeven is het raadzaam om per fase de stappen 2 t/m 9 van Buhr en Rutten 2005 (bijlage II) te doorlopen. Op deze manier kan de wijze van participatie per fase vastgesteld worden.

6.3 Deelconclusie

Op basis van de gehouden interviews en de randvoorwaarden, die gelden voor participatie, kan onderscheidt worden gemaakt in groepen. Zo kan worden gesteld dat partijen die een uitvoerende bijdrage kunnen leveren, in middelen, eigendommen of beleid een hogere trede op de participatieladder kunnen innemen. Afhankelijk van de doelstelling van deze partijen, kunnen zij op trede 5 (meebeslissen) of 6 (samenwerken) participeren in een gebiedsproces.

Voor partijen die over veel kennis beschikken maar bij wie het ontbreekt aan middelen dan wel eigendommen geldt een andere trede. Wanneer dit soort partijen mogen meebeslissen bestaat de kans dat processen gaan stropen of vastlopen. Trede 4; adviseren is in dit geval een meer voor de hand liggende trede waarop kan worden geparticipeerd. Het mag voor zich spreken dat een goede onderbouwing van het wel of niet overnemen van een advies van belang is om het draagvlak onder de deelnemers te behouden.

Om antwoord te kunnen geven op de onderstaande deelvraag is een combinatie gemaakt tussen de bevindingen uit hoofdstuk 5 en de theorie uit hoofdstuk 6.

6: "kan GLK zelf een regierol op zich nemen met draagvlak onder de actoren?"

Het mag voor zich spreken dat als invulling wordt gegeven aan het realiseren van beleidsdoelen van overheidsinstanties draagvlak bij de regisserende partij aanwezig zou moeten zijn.

Provincie Gelderland

Als gekeken wordt naar de theorie omtrent participatie en de rol die GLK in wil nemen in het gebied in relatie tot de doelen die de Provincie Gelderland voorstaat, is de trede waarop de provincie als actor zou staan; 6 samenwerken of 7 faciliteren. De doelen die zijn gesteld worden immers gedelegeerd naar de regiepartij in dit geval GLK.

Gemeente en Waterschap

Ook hier geldt dat wanneer de relatie tussen de theorie en de rol wordt bekeken, de Gemeente Epe en het Waterschap op trede 6 samenwerken of 7 faciliteren kunnen participeren. Afhankelijk van de te behalen doelen zou trede 5 meebeslissen ook nog van toepassing kunnen zijn. Denk bijvoorbeeld aan het realiseren van een landschapselement als een poel nabij een watergang waar het Waterschap een onderhoudspad nodig heeft.

Belanghebbende & direct betrokkenen

Alhoewel deze deelvraag (op verzoek) niet concreet is gesteld aan de belanghebbende en direct betrokkenen kan GLK wel degelijk een regierol uitvoeren met draagvlak. De geïnterviewde partijen hebben immers allemaal aangegeven dat een coördinerende rol van toegevoegde waarde zou zijn. Het is van belang om aan te geven wat hun rol in het proces is en dat GLK zich naar deze partijen profileert als trekker van een project en niet als regisseur. In het geval van deze actoren is trede 4; adviseren degene die voor deze groep van toepassing is.

Afbeelding 3: het tijdig organiseren van bijeenkomsten waarop gezamenlijk wordt nagedacht over hoe, wat, waar en waarom, kan het draagvlak voor projecten aanzienlijk vergoten en daardoor processen soepeler laten verlopen.

Foto: H. Hooiveld.



7. Kansenanalyse

In de hoofdvraag wordt gevraagd welke kansen er liggen om de natuur-, landschappelijke-, en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten. Uit de voorgaande hoofdstukken zijn kansen maar ook knelpunten naar voren gekomen. Om de kansen en knelpunten op waarde te schatten zijn deze uiteengezet in een SWOT analyse (= Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). In dit hoofdstuk wordt daarna door middel van een SWOT confrontatiematrix inzichtelijk gemaakt welke onderdelen in welke strategie thuishoren. De bijbehorende SWOT lijsten en de beschrijving van de strategieën zijn in bijlage I terug te vinden.

SWOT

Om een SWOT analyse toe te passen, wordt in dit geval de gemeente Epe benaderd als zijnde een project. De sterkten en zwakten komen uit de gebiedskenmerken van de gemeente Epe (interne factoren). De kansen en bedreigingen (externe factoren) vloeien voort uit het beleid. De bevindingen uit de interviews worden na de confrontatiematrix vergeleken in paragraaf 7.2. Alle onderwerpen zijn in de onderstaande confrontatiematrix samengebracht. Door interne sterkten en zwakten met de externe kansen en bedreigingen te confronteren ontstaat bijvoorbeeld een groeiveld (www.gertjanshop.com). Dit groeiveld ontstaat wanneer een kans wordt gecombineerd met een sterkte. Daar tegenover ontstaat een probleemveld wanneer zwakten worden gecombineerd met bedreigingen. Ook is er nog een verdedigveld (sterkten tegenover bedreigingen en in het gebied) en een verbeterveld (gebiedszwakten tegenover gebiedskansen). In bijlage I staat per veld beschreven welke strategie van toepassing is.

	Sterktes	Zwaktes	
a1	* Grote diversiteit aan landschapstypen * Kansen voor uitbreiding areaal natuur door positie in het landschap	- Verrommeling * - Afname agrarische bedrijven *	b1
Kansen	* Volmaken EHS en EVZ met 183 ha BBL bezit * Uitvoeren PAS maatregelen * Vergroeningscomponent * Wav * KRW en Waterplan Gelderland	- Volmaken EHS en EVZ met 183 ha BBL bezit * - Vergroeningscomponent *	Kansen
a2	* Rijke cultuurhistorie en archeologie * Grote hoeveelheden van verschillende typen beken * Groot aandeel toerisme * Veel vanuit beleid beschermde cultuurhistorische en archeologische waarden * Agendering Cultuurhistorische waarden binnen projecten * Mogelijkheden voor herlocatie recreatieve voorzieningen * Onderkenning belang recreatie & Green deals	- Afname agrarische bedrijven * - Geen agrarische natuurvereniging * - Dreigende leegstand in buitengebied *	b2
Kansen		- Volmaken EHS en EVZ met 183 ha BBL bezit * - Vergroeningscomponent * - Mogelijkheden voor uitbreiding intensieve landbouw *	Kansen
c1	* Kansen voor uitbreiding areaal natuur door positie in het landschap * Rijke cultuurhistorie en archeologie * Groot aandeel toerisme * Stedendriehoek	- Geen sterke cultuur, recreatie, groothandel * - nijverheid en bouwnijverheidsector *	d1
Bedreigingen	* Opeenstapeling beleid	Opeenstapeling beleid *	Bedreigingen

Confrontatiematrix: de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen die in bijlage III staan worden hier met elkaar geconfronteerd. Bij a1 staan boven de dunne streep de sterktes van het gebied en onder de streep de kansen. Samen kunnen deze worden gebruikt voor de groeistrategie natuur en landschap. Bij a2 geldt hetzelfde maar gaat het om de groeistrategie cultuurhistorie en recreatie. Bij b1 en b2 staan boven de dunne streep de zwaktes van het gebied en daaronder de kansen om dit te verbeteren en vormen daarmee de verbeterstrategie. In c1 staan boven de streep de sterktes van het gebied die verdedigd moeten worden en daaronder de bedreigingen die beperkend werken op de sterktes kortom verdedigstrategie. Bij d1 staan de zwaktes, boven de streep, tegenover de bedreigingen, onder streep. Dit is de problemenstrategie en heeft dus aandacht.

De confrontatiematrix op pagina 32 laat zien dat er kansen zijn voor de duurzame versterking van natuur-, landschaps-, en cultuurhistorische waarden in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten. De kansen ten opzichte van de sterktes van het gebied zijn talrijk. Cultuurhistorie kan bijvoorbeeld versterkt worden door wandelroutes, natuur kan ontwikkeld en verbeterd worden door de EHS en het aandeel toerisme en recreatie in de gemeente kan door het treffen van voorzieningen worden vergroot. De opeenstapeling van het beleid is bij de velden verdedig-, en problemenstrategie het aandachtspunt waarover GLK in overleg zou moeten gaan.

Interviews

Vanuit de diverse interviews komen vele *kansen* naar voren. Vaak zijn het ervaring en kunde (zoals het "Stappen in de toekomst" project), die de kansen inzichtelijk maken en dus voor een gebiedsproces zeer waardevol zijn. De interviews leveren niet hele vaste gegevens op, dit komt door verschillen in diepgang per interview. Ook zijn er verschillen in de opvattingen en de wijze waarop bv natuur en landschap wordt ervaren door de geïnterviewden. Mede hierdoor maar ook doordat de interviews geen volledige weergave geeft van alle belanghebbenden en direct betrokkenen zijn deze bevindingen buiten de confrontatiematrix gehouden.

Een zeer belangrijk punt in een gebiedsproces is de proces-, of projectleider. Het is een randvoorwaarde voor het proces om een geschikt persoon te zoeken en aan te stellen, waardoor de kans van slagen van het gebiedsproces aanzienlijk wordt vergroot. Er zijn vele belangengroepen actief op uiteenlopende vakgebieden. Binnen deze groepen is de betrokkenheid groot en is veel kennis en enthousiasme aanwezig. Deze belangengroepen zeggen allen dat een coördinerende rol goed zal zijn voor een eventueel gebiedsproject of proces. Ook een duurzame versterking van het gebied is een wens die bij alle belangengroepen leeft.

Bij de interviews komen ook een aantal *bedreigingen* naar voren. Wanneer het project door de trekker of regisseur in z'n geheel afgekaderd wordt zal dit niet leiden tot de gewenste vorm van participatie. Hierdoor zal een project minder "gedragen" worden in de streek. Het mandaat van de provincie de houding en de werkwijze van de projectleider is essentieel voor het slagen van een gebiedsproces.

Kansen/kernkwaliteiten

- Onafhankelijke project/procesleider die een trekkende rol inneemt
- Alle geïnterviewde belanghebbenden zien meerwaarde in coördinerende rol
- Meerdere en verschillende ambities onder de vele actoren
- Werken zonder blauwdruk zodat lokale initiatieven aan kunnen haken

Bedreigingen/valkuilen

- Wanneer één van de actoren een schaduwagenda heeft
- Het proces/project aansturen op afstand
- Het niet signaleren van kansen
- Uitsluiten van actoren

Er is dus gebleken dat het slagen van een regieproces mede afhankelijk is van de bekwaamheid van de proces/projectleider. Tijdens de interviews en de randvoorwaarden die bij participatie horen zijn verschillende aspecten benoemd die van belang zijn voor het invullen van deze rol. In bijlage III is een profielschets van de project/procesleider opgenomen.

7.1 Discussie

Als gekeken wordt naar de gebiedskenmerken, moet opgemerkt worden dat deze zijn beschreven aan de hand van informatie die deels vóór de economische crisis zijn opgesteld. Hierdoor kunnen de cijfers die zijn aangehaald voor de thema's; economie, demografische ontwikkeling en landbouw inmiddels achterhaald zijn.

Op het moment van het schrijven van dit rapport is op veel beleidsonderdelen beweging. Dit houdt in dat verschillende thema's zijn beschreven op basis van concept beleidstukken. Zo staat het natuur en landbouwbeleid nog niet definitief vast. Ook door de fusie van het Waterschap Veluwe en Waterschap Vallei & Eem en de bezuinigingen op het beheer van watergangen, is het mogelijk dat aanpassing van het beleid op details gaat gebeuren. De hoeveelheid grote watergangen met de A status (A watergang) zal wellicht moeten worden verminderd waardoor het onderhoudsniveau naar beneden wordt bijgesteld.

Gedurende het houden van de interviews zijn zaken aan het licht gekomen waardoor vraagstellingen bij het interviewen van de laatste partijen directer/scherper waren dan bij de eerste interviews. Er zijn op voorhand partijen geselecteerd waarvan met enige zekerheid kan worden verwacht dat ze een aandeel gaan hebben in het gebiedsproces. Zeer waarschijnlijk melden zich bij het opstarten van een gebiedsproces nog meer partijen.

Door een gebrek aan tijd zijn twee projectleiders geïnterviewd die ervaring hadden met succesvolle gebiedsprocessen. Het had een waardevolle aanvulling geweest wanneer een projectleider van een minder goed lopend project ook geïnterviewd zou zijn geweest.

8. Conclusies & aanbevelingen

Voordat aanbevelingen worden gedaan aan GLK voor een rol in een gebiedsproces en wat de mogelijkheden zijn voor mogelijke deelprojecten, worden eerst de conclusies van de deelvragen en de hoofdvraag uiteengezet.

8.1 Conclusie deelvragen

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag :

“Welke kansen zijn er binnen het grondgebied van de gemeente Epe om natuur-, landschaps-, en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten?”

De hoofdvraag, of onderzoeksvraag, wordt beantwoord door de beantwoording van de verschillende deelvragen in het voorgaande onderzoek.

Deelvraag 1: *“Welke ambities zijn er op basis van (inter)nationaal, regionaal en lokaal beleid?”*, is beantwoord in hoofdstuk “Beleid”. Het verweven van functies en duurzaamheid zijn belangrijke aspecten van het Europese, nationale, provinciale, en gemeentelijke beleid. Natuur en Water moeten samen gaan zoals bijvoorbeeld in het Wissels Veen. Natuur en landbouw kunnen meer worden verweven. Er is weinig gemeentelijk beleid op het gebied van landschap en cultuurhistorie, toch worden de bijzondere waarden van het gebied onderkend.

Deelvraag 2: *“Wat zijn de huidige kenmerken op het gebied van: natuur en landschap, cultuurhistorie, water, economie, landbouw, recreatie en demografische ontwikkeling?”* Uit het hoofdstuk gebiedskenmerken blijkt dat de gemeente Epe een bijzonder diverse gemeente is. Veel verschillende landschapstypen, verschillen in agrarische bedrijfsvoering en ruimtelijke diversiteit. De natuur, cultuurhistorie samen met de afwisselende landschappen zorgen voor een breed vertegenwoordigde recreatie-, en toerismesector binnen de gemeente.

Deelvraag 3: *“Wat zijn in de huidige situatie de economische dragers van het gebied?”*

Uit de inventarisatie kwam naar voren dat de recreatie-, en toerismesector, gezamenlijk met de landbouw, een belangrijke economische drager is binnen de gemeente. Ook de industrie kan worden gezien als een economische drager. Doordat deze sector in de huidige situatie niet bijdraagt aan een duurzame versterking van het gebied, wordt de industrie verder niet meegenomen.

Deelvraag 4: *“Welke wensen leven er bij de belangengroepen en kunnen deze wensen een bijdrage leveren aan de duurzame versterking van het gebied?”*, Bij de verschillende belangengroepen die actief zijn binnen de gemeente leven vele wensen. Na interviews blijkt dat een duurzame versterking van het gebied gewenst is. Bijvoorbeeld door het beleefbaar maken van een sprengbeek van spreng tot monding. In tabel 3, hoofdstuk 5 is te zien welke belangengroep bij welk thema actief zijn en dus een bijdrage kunnen leveren.

Deelvraag 5: *“Wat zijn de kansen en knelpunten voor samenwerking tussen actoren?”*

Om de gemeente Epe of een deelgebied daarvan te versterken moet op een positieve en ontwikkelingsgerichte manier worden samengewerkt, er mag geen schaduwagenda zijn, er moet open en eerlijk worden gecommuniceerd zodat kansen worden gesignaleerd. Een eventuele project/procesleider moet een verbindend karakter hebben en de streekgebonden cultuur aanvoelen zodat de verschillende actoren bij elkaar worden gebracht en gehouden.

Deelvraag 6: *“kan GLK zelf een regierol op zich nemen met draagvlak onder de actoren?”*

Als GLK zich als “trekker” van het proces/project opstelt, kan invulling worden gegeven aan deze rol met draagvlak onder actoren. Indien GLK zich als “regisseur” opstelt waarbij boven de belanghebbenden en direct betrokkenen wordt gestaan, is het niet mogelijk om de rol uit te voeren met draagvlak onder de actoren. Het is dus van belang dat op de juiste manier, met oog voor de streek, een bekwaam persoon als gezicht van het project of proces wordt aangesteld. Het is noodzakelijk dat dit gebeurt zonder dubbele agenda en met de keuze voor de juiste vorm van participatie.

Deelvraag 7: *“Kunnen aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van deelprojecten en zo ja welke?”*

Op basis van het bureauonderzoek de analyse en de interviews worden aanbevelingen gedaan. De aanbevelingen worden in de paragraaf 8.4 *Mogelijke deelprojecten* benoemd en uitgewerkt.

8.2 Conclusie hoofdvraag

De hoofdvraag :

“Welke kansen zijn er binnen het grondgebied van de gemeente Epe om natuur-, landschaps-, en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken in relatie tot recreatieve, landbouwkundige en andere economische activiteiten?”

De voorgaande analyse van de gebiedskenmerken, het beleid en de interviews geven aan dat:

De natuur-, landschaps-, en cultuurhistorische waarden duurzaam te versterken zijn door de recreatieve en (verbrede)landbouwkundige activiteiten. In de confrontatiematrix op pagina 32 zijn in de clusters a1 en a2 de concrete kansen benoemd. Daarnaast is bij het interviewen van de verschillende belangengroepen gebleken dat er ambities zijn die op themaniveau aansluiten bij de concrete kansen uit de confrontatiematrix.

8.3 Aanbevelingen voor een regieproces/rol

Dat GLK de rol van gebiedsregisseur in een gebiedsproces binnen de gemeente Epe ambieert is inmiddels al meerdere keren aangehaald in dit rapport. Om deze rol goed op te kunnen pakken volgen hieronder een aantal aanbevelingen die van belang zijn voor een goed proces en het beter haalbaar maken van de gestelde en nog te stellen doelen.

1. Bepaal van te voren de maat van het gebied waar de doelen gesteld zijn en nog gesteld gaan worden en zorg dat de focus op de westzijde van de gemeente ligt.
2. Zorg dat bestuurlijke en ambtelijke overeenstemming is bereikt over alle doelen.
3. Op basis van ervaring in het verleden en de gehouden interviews zou een rol als gebiedsregisseur niet als regierol maar meer als trekkende, coördinerende en verbindende rol moeten worden benaderd. GLK zou hierbij een meebeslissende rol (trede 5) of 6; samenwerkende rol (trede 6) moeten hebben.
4. De wijze waarop geparticipeerd kan worden door de belangengroepen en de randvoorwaarden die daarbij gelden zijn in hoofdstuk 6.3 beschreven.
5. Stel een bekwaame gebiedsregisseur aan die voldoet aan de adviezen, die wat betreft het karakter, door de geïnterviewde partijen zijn gedaan. Zie bijlage III voor een profielschets van de projectleider.
6. Geef duidelijk aan bij de belangengroepen wat van hun inbreng verwacht wordt, en wat eenieder rechten zijn.
7. Doe enkel toezeggingen die waargemaakt kunnen worden.
8. Probeer snel duidelijke resultaten te behalen zodat de inwoners van de gemeente Epe en de belangengroepen resultaat zien van hun inspanningen.

Bovenstaande aanbevelingen bieden vanzelfsprekend geen garantie, maar gelden wel als randvoorwaarden bij het opstarten van een gebiedsproces.

8.4 Mogelijke deelprojecten

De hieronder beschreven (mogelijke) deelprojecten komen voort uit de uitgebreide analyse en zijn allen een waardevolle aanvulling voor de streek. De projecten zijn een handreiking voor GLK om te komen tot een versterking van het gebied.

1. Afronden herijkte EHS

Gezien de beschikbare tijd (2025) en de ambities die gelden voor het realiseren van de doelen die gesteld zijn vanuit Natura 2000 en de herijkte EHS, is het zaak dat hier wordt doorgepakt. De afronding van het GNN en waar mogelijk invullen van de GO kan worden gerealiseerd door de BBL bezittingen in te richten of in te zetten als ruilgrond. Op deze manier wordt invulling gegeven aan ambities vanuit het beleid en wordt het duurzaam versterkt. Om de effecten van deze maatregelen zo breed mogelijk te trekken zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Ga op zoek een oplossing voor het doorleveren en inrichten van BBL gronden
- Werk samen met lokale en regionale uitvoeringsgerichte partijen
- Zoek samenwerking in het beheer van natuurterreinen

2. Verkennen oprichting agrarische natuurvereniging

In een gebied zoals de gemeente Epe is het opmerkelijk dat er geen agrarische natuurvereniging is. Door te verkennen of agrariërs zijn te verenigen in een agrarische natuurvereniging zijn zowel landschappelijke als ecologische, resultaten te behalen. Het agrarisch natuurbeheer kan worden gezien als verbreding van de bedrijfsvoering van de agrariër. Een goede financiële tegemoetkoming is hierbij van belang. Er kan gekeken worden naar alternatieve methoden van beheer. Hierbij kunnen de helpende handen van bijvoorbeeld vrijwilligers of lokale belangengroepen worden ingezet voor onderhoud van poelen en houtwallen. Als voorbeelden van agrarisch natuurbeheer kan worden gedacht aan:

- Weidevogelbeheer, door weilanden niet voor een bepaalde datum te maaien.
- Slootkanten ontzien met maaien.
- Bemesting aanpassen zodat vegetatie ontwikkelt geschikt voor flora en fauna.
- Een poel graven, als habitat voor diverse soorten amfibieën.
- Aanleg en onderhoud houtwallen en geriefhout bosjes.

3. Herstel cultuurhistorie

De rijke cultuurhistorie binnen de gemeente Epe zou op duurzame wijze hersteld/versterkt kunnen worden. De zichtbaarheid en het herstel van cultuurhistorische elementen dragen bij aan de recreatieve beleefbaarheid van de gemeente. Hierbij kan worden gedacht aan:

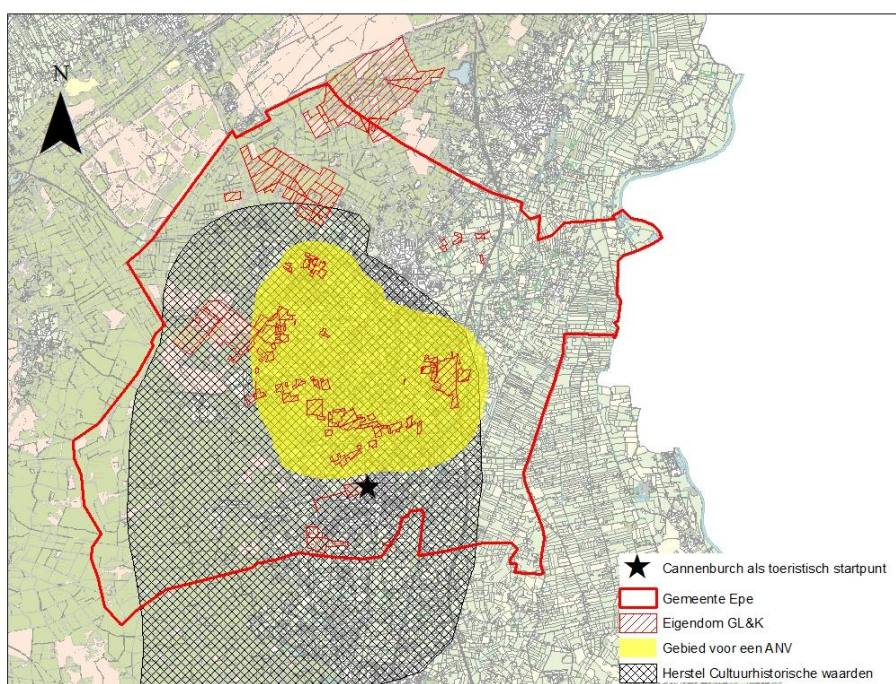
- Koeien in de wei.
- Betere beleefbaarheid Celtic fields en grafheuvels.
- Duurzaam herstel watermolens met nevenfuncties.
- Integraal onderhoud, behoud en recreatief beleefbaar maken van sprengbeken.
- Historische erven.

4. Cannenburch als toeristisch startpunt voor de streek

De Cannenburch is een prachtig kasteel met park gelegen in Vaassen. Dit kasteel en bijbehorend bezoekerscentrum zou als startpunt kunnen dienen van diverse wandel-, en fietsroutes in verschillende thema's:

- Natuur en landschap
- Cultuurhistorie
- Water en bekenstelsel.
- Agrarische productenroute.

Met onderzoek naar deze projecten kan het gebied door GLK in samenwerking met belanghebbenden en direct betrokken een positieve impuls krijgen. Op de structuurkaart van Figuur 10 is te zien waar de verschillende projecten het best tot uitvoering kunnen worden gebracht.



Figuur 10: structuur kaart waar de kansen liggen voor het oppakken van de voorgestelde deelprojecten

Bronnen

Digitaal

<http://www.bodemdata.nl>; 20/2/2013
<http://www.regiostedendriehoek.nl/organisatie/rendement-samenwerking>; 12-3-2013
www.statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA; 26-2-2013
www.gelderland.databank.nl; 26-2-2013
www.geo.nl/historie; 12-3-2013
<http://www.natura2000.nl/pages/wat-is-natura-2000.aspx>; 21/2/2013
<http://pas.natura2000.nl/> : 21/2/2013
<http://www.toekomstglb.nl/aanleiding-10.html> 21/2/2013
http://www.rijkswaterstaat.nl/water/wetten_en_regelgeving/natuur_en_milieuwetten/kaderrichtlijn_water/; 24/2/2013
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur/nieuws/2013/01/17/200-miljoen-voor-natuurgebieden.html> , 27/2/2013
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/landbouw-en-tuinbouw/nieuws/2013/02/28/streekproductenloket-in-de-maak.html> 5/3/2013
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/water-en-veiligheid/overheid-en-waterbeheer> 5/3/2013
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toerisme-en-recreatie/versterken-toeristische-sector> 5/3/2013
<http://www.gelderland.nl/smartsite.dws?id=20284>; 28/5/2013
<http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/20/540.html>; 5/3/2013
<http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/251.html>; 5/3/2013
http://www.cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/u6/Verdragstekst_Malta.pdf : 5/3/2013
http://www.gertjanschop.com/modellen/swot_analyse.html; 25-4-2013

Bronnenlijst

Gelderland anders, 15 mei 2013, *De omgevingsvisie in vogelvlucht*

Nieuwe Gracht, 2010: *Groenstructuurplan Epe deel IV, landschappelijke context, beleid en ontwikkelingen*.

Pouderoyen compagnons, 2007, *Ruimtelijk structuurplan Epe*.

Stiboka, 1982 *bodemkaart, kaartblad 27 west en 27 oost*

Een strategische analyse en aanpak van het beleid Recreatie & Toerisme in de Gemeente Epe, 2007 *Epe natuurlijk anders*.

Provinciale staten van Gelderland, 2005, *Reconstructieplan Veluwe, deel A. Provincie Gelderland*

Gerwen van M. (2012) *Ecologische focusgebieden; kans voor vergroening van het Europees landbouwbeleid*. Vakblad natuur bos landschap, september 2012.

Waterbeheersplan Veluwe 2010 - 2015, 2009

Waterplan Gelderland 2010-2015.

Programmaplan voor Cultuur en Erfgoed 2013-2016.

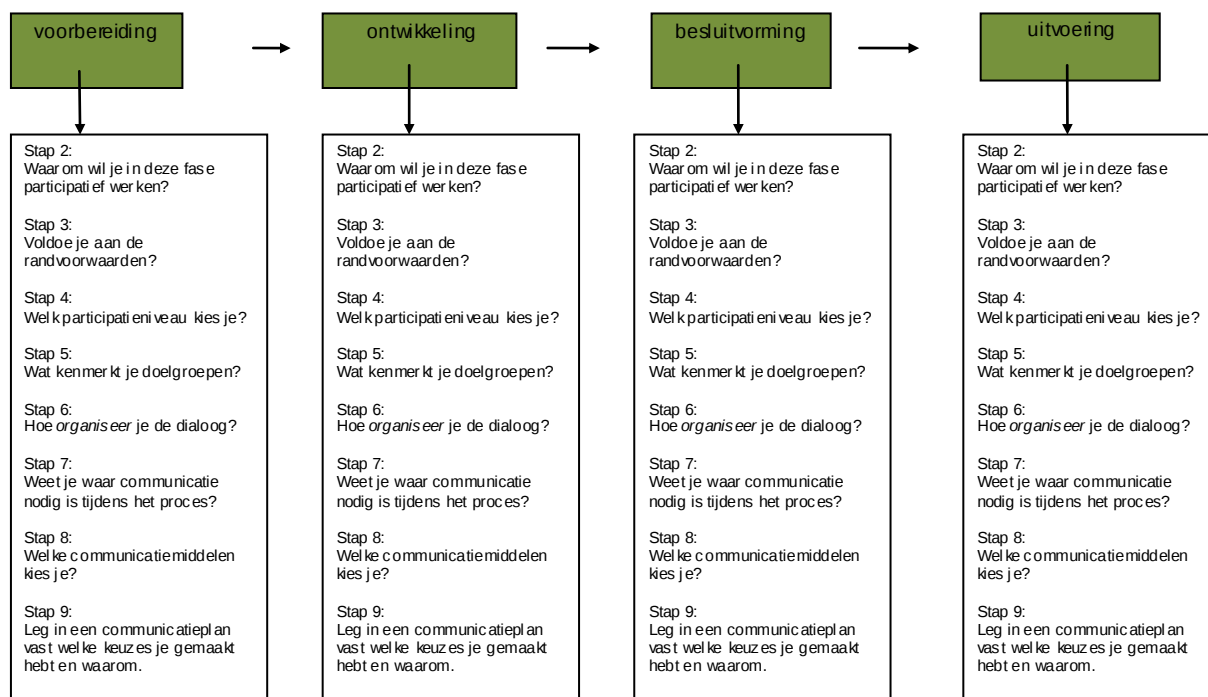
H.J.A Berendsen, *landschappelijk Nederland, overzicht van geofactoren*, Koninklijke van Gorcum 2005.

R. van Doorn, *Reader bosbeleving en belangengroep*, 2008.

Prof. Dr. F.W.M. Boekema, ea 2009, *Demografie in Epe, "Kansen verzilveren in de Stedendriehoek"*, Tilburg University, Radboud University Nijmegen en Erac.

Overbeek, e.a., 2011; *Investeren in landschap; lessen uit gebiedsprocessen in Amstelland, Binnenveld, Het Groene woud en Ooijpolder* , Groesbeek, februari 2011

Bijlage I: Participatiemodel naar Buhr en Rutten 2005



Stap 2: Waarom wil je nu (in deze fase) interactief werken?

- Om inzichtelijk te krijgen welke ambities er op basis van het beleid nog bestaan binnen de gemeente Epe.
- Om de ambities van de grotere belangengroepen in beeld te krijgen.
- Te verkennen of een rol als gebiedsregisseur van toegevoegde waarde kan zijn en zo ja, wie deze rol op zich zou kunnen nemen.

Stap 3: Voldoe je aan de randvoorwaarden om een interactief proces aan te gaan?

- Op basis van de beleidsanalyse in hoofdstuk 2 kan worden gesteld dat het beleid ruimte biedt voor de geanalyseerde onderdelen.
- GLK wil op basis van deze participatieve voorbereiding in kaart brengen of een rol als gebiedsregisseur door haar kan worden ingevuld.
- GLK wil evenals in het Stappen in de Toekomst gebied een rol op zich nemen waarbij ze als en verbindende schakel op wil treden.
- Door deze participatieve aanpak verwacht GLK meer draagvlak voor de stichting en haar doelen in het gebied.
- GLK wordt door veel partijen binnen de gemeente Epe als een partner gezien.
- GLK heeft geen blauwdruk waardoor voldoende speelruimte aanwezig is voor een participatief proces.

Stap 4: Welk niveau van participeren kies je nu?

Meebeslissen en meedoen

- Om in beeld te brengen of natuur, landschap en cultuurhistorie duurzaam versterkt kunnen worden in relatie tot recreatie, landbouw en andere economische activiteiten wordt met alle partijen gesproken.
- Voordeel hiervan is dat de meeste ideeën vrijuit besproken kunnen worden. Nadeel is dat het veel tijd kost, maar dit wordt opgevangen doordat deze verkennende gesprekken door deeltijdstudenten kunnen worden uitgevoerd.

Stap 5: Breng kenmerken van de belangengroepen verder in beeld:
Op deze stap wordt in het hoofdstuk interviews verder ingegaan.

Stap 6: Hoe organiseer je de dialoog met de betrokkenen? Kies je een vaste groep of wisselende samenstelling?

- In dit geval is gekozen voor een brede structuur omdat het om een voorbereidingsfase gaat. Hierbij zijn alle vormen van interactie nog steeds mogelijk, de resultaten van de voorbereiding worden in breed verband gepresenteerd.

Stap 7: Weet je waar communicatie nodig is tijdens het proces?

Inhoudelijk:

- De partijen die in deze voorbereidende fase worden benaderd hebben allen een rol in het buitengebied.
- Door deze partijen te benaderen wordt zo goed mogelijk in beeld gebracht wat er speelt in positieve dan wel in negatieve zin.

Procesmatig:

- Voor elk gesprek wordt helder afgekaderd dat het om een afstudeeropdracht gaat en wat daarmee de intentie van het gesprek is.

Stap 8: Welke communicatiemiddelen kies je?

- Partijen waarvan wordt verwacht dat ze een rol kunnen gaan spelen in een mogelijk proces zijn telefonisch benaderd.
- Tijdens het interview zijn aan de hand van vooraf opgestelde interviewplannen vragen geformuleerd. Op basis hiervan kan worden gesteld dat is gekozen voor het communicatiemiddel Persoonlijke communicatie voor een kleinere groep met als doel de partijen te betrekken in de vorm van een tweegesprek of een groepsgesprek. Hetzelfde geldt voor de communicatie binnen GLK

Stap 9: Leg in een communicatieplan vast welke keuzes je gemaakt hebt en waarom.

In de fase waarin dit onderzoek bevindt is geen communicatieplan opgesteld. Het gaat om de voorbereiding op een eventueel vervolgtraject. Indien dit vervolgtraject haalbaar blijkt zal een communicatieplan moeten worden opgesteld.

Bijlage II: SWOT lijsten

Sterktes

Zwaktes

Grote diversiteit aan landschapstypen	Verrommeling
Kansen voor uitbreiding areaal natuur door positie in het landschap	Afname van de kwaliteit en capaciteit van de verblijfsrecreatieve sector
Rijke cultuurhistorie en archeologie	Afname agrarische bedrijven
Groot aandeel toerisme	Geen agrarische natuurvereniging
Stedendriehoek	Dreigende leegstand in buitengebied
Toename recreatief gebruik door vergrijzing	Geen sterke cultuur, recreatie, groothandel nijverheid en bouwnijverheidsector
Mogelijkheden voor uitbreiding intensieve landbouw	Zwakker wordend verenigingsleven door ontgroening
Grote hoeveelheden van verschillende typen beken	

Kansen

Bedreigingen

Volmaken EHS en EVZ met 183 ha BBL bezit	Opeenstapeling beleid
Uitvoeren Pas maatregelen	
Vergroeningscomponent	
Wav	
KRW en Waterplan Gelderland	
Veel vanuit beleid beschermde cultuurhistorische en archeologische waarden	
Agendering Cultuurhistorische waarden binnen projecten	
Mogelijkheden voor herlocatie recreatieve voorzieningen	
Onderkenning belang recreatie & Greendeals	

Confrontatiematrix

	Sterkten	Zwakten
Kansen	Groeistrategie Welke sterkte heeft het gebied en welke kansen komen er in voor.	Verbeterstrategie Welke zwakten kent het gebied en hoe wordt deze verbeterd om een kans mogelijk te maken.
Bedreigingen	Verdedigstrategie Welke sterkten van het gebied staan tegenover de bedreigingen. Dus welke sterkten verdedigen het gebied tegen een bedreiging.	Problemenstrategie De combinatie van zwakten en bedreigingen kunnen leiden tot problemen. Er moet hier dus worden gedacht hoe dit problemen zijn op te lossen.

Bijlage III: Profielschets project/procesleider

Werkhouding:

- Onafhankelijk opstellen
- Verbindend karakter
- Positieve ontwikkelingsgerichte grondhouding
- Als trekker in een proces kunnen functioneren
- Antenne voor kansen, streekgebonden cultuur en karakter hebben

Werkwijze:

- Naast betrokken partijen staan
- Initiatieven bij elkaar brengen
- Open, eerlijk communiceren zonder een schaduwagenda
- Duidelijk communiceren (grenzen aangeven waar en wanneer dat moet)
- Doel niet uit het oog verliezen
- Resultaatgericht (kleine successen zijn ook successen)
- Openstaan voor (spontane) initiatieven
- Draagvlak kunnen realiseren met oog naar de toekomst

Kennis en ervaring:

- Kennis van de streek en lokale cultuur
- Ervaring in gebiedsprocessen is een pre
- Voorgeschiedenis bij één of meerdere plattelandsorganisaties is een pre

Kaartbijlage I: Natuurbeleid gemeente Epe

Kaartbijlage II: Reconstructiebeleid gemeente Epe

Kaartbijlage III: Gevoelige gebieden Wet Ammoniak en Veehouderij gemeente Epe

Kaartbijlage IV: Cultuurhistorische en archeologische waarden kaart gemeente Epe